

mac

museu d'arqueologia de catalunya

Memòria **2019**

mot

del director

Jusèp Boya i Busquets

Com ha de ser el MAC del segle XXI? A quins reptes s'ha d'enfrontar el Museu durant els propers anys? Quina és la visió que ha de guiar i inspirar els programes i projectes implementats per la institució? A quins públics vol adreçar-se i de quina manera pot adequar-se i respondre millor als seus interessos i expectatives? Com pot projectar-se més i millor arreu del país i a l'exterior? Quins són els projectes clau que la institució ha de desenvolupar per aconseguir els seus objectius estratègics? Quins són els recursos necessaris per fer-ho? La reflexió a l'entorn d'aquestes preguntes i l'intent de respondre-les han definit el teló de fons sobre el qual s'ha estructurat i desenvolupat tota l'activitat del Museu durant el 2019.

Aquest intens procés d'anàlisi i prospectiva realitzat pel seu equip al llarg de l'any, i pendent encara de finalitzar en el moment de publicar aquesta memòria, s'ha concretat especialment en l'elaboració d'un esborrany de pla director o, si es vol, d'un primer document d'orientacions estratègiques de la institució, l'anomenada Estratègia MAC 2025.

Tot i estar encara pendents de l'aprovació definitiva, la visió i els objectius consignats en aquest document han emmarcat i orientat el procés d'elaboració del pla operatiu anual del centre i, alhora, el pressupost vinculat. La nova orientació i l'estructura de la memòria o document de rendició de comptes de l'activitat anual del MAC constitueixen també una altra derivada d'aquesta nova eina d'orientació i programació institucional de què disposa el Museu.

Així, a diferència d'altres anys, en què es presentava per seus o centres de gestió territorials, la memòria d'activitats anuals del Museu es presenta per objectius o línies

d'actuació estratègica, en què es detallen els programes i actuacions més destacats. D'aquesta manera, es vol projectar una visió més global, transversal i comprensiva de la important contribució que el MAC, com a museu nacional, fa a la recerca, documentació, conservació i difusió del patrimoni arqueològic de Catalunya i, alhora, a la dinamització de la vida cultural del país.

En aquest sentit, mereix ser especialment assenyalada la xifra dels 275.532 visitants que han accedit al conjunt del Museu al llarg de l'any, fet que converteix al MAC en el museu d'arqueologia més visitat de Catalunya, alhora que se situa també entre els deu museus més visitats del país. El fet que 51.557 d'aquests visitants siguin escolars evidencia també la importància del rol que el Museu desenvolupa com a instrument de suport al sistema educatiu del país.

I tot això malgrat el fet que el Museu va patir una important retallada en les seves finances, com a conseqüència de la reestructuració del pressupost global de l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural, esdevinguda a principis del mes d'agost de l'any passat, que va determinar la cancel·lació i reprogramació per al 2020 de nombroses activitats i programes d'actuació del MAC.

Tot i aquestes dificultats, el MAC no s'ha aturat i, sense defallir, ha mantingut la seva velocitat de creure. Això no hauria estat possible sense l'esforç i la dedicació de l'equip humà que hi treballa: professionals competents i apassionats per la seva feina, amb un gran sentiment d'identificació amb la història i el projecte del Museu, i una gran voluntat de servei al patrimoni i a la cultura del país. A tots ells, un any més, el meu pregó reconeixement i l'agraïment més sincer.

índex

Panorama general del Museu

| 6

Projectes més rellevants

| 9

Objectiu estratègic 1

Un museu obert, popular
i atent als interessos
i necessitats dels seus
públics

| 10

Objectiu estratègic 2

Un museu segur,
confortable i universalment
accessible

| 18

Objectiu estratègic 3

Un museu innovador,
atractiu i inspirador

| 20

Objectiu estratègic 4

Un museu inclusiu
i socialment responsable

| 26

Objectiu estratègic 5

Un museu que coopera
i es projecta arreu
de Catalunya i del món

| 31

Objectiu estratègic 6

Un museu que contribueix
decisivament al coneixement,
conservació i difusió del patrimoni
arqueològic català

| 38

Objectiu estratègic 7

Un museu més eficient,
transparent i sostenible

| 48

Marc economico-financer Quadre resum

| 52

panorama

general del Museu

Missió

El Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC) va ser creat per la Llei de museus de 1990, amb la categoria de museu nacional. D'acord amb la seva llei fundacional, el Museu té com a missió "mostrar permanentment els vestigis arqueològics que il·lustren l'evolució de Catalunya i el seu entorn durant la prehistòria i la història antiga".

Mandat

El Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC) és una institució permanent sense finalitat de lucre que, d'acord amb el sentit de la Llei de museus que l'ha creat i en coherència amb la pròpia identitat històrica, conserva i gestiona un patrimoni destinat a la fruïció universal. Per tant, el Museu:

- a) Realitza un servei públic
- b) Conserva, cataloga, exposa i adquireix béns culturals, també amb finalitats d'educació i estudi.
- c) Orienta la seva activitat a mostrar una visió global de Catalunya en l'àmbit cultural que li és propi, i amb vocació d'estendre el seu servei a tot el país.

Funcions

En relació amb la seva missió i mandat, i en coherència amb la seva identitat, el Museu desenvolupa les funcions següents:

- a) Té cura de l'inventari, catalogació, ordenació i gestió de les seves col·leccions.
- b) Produeix, implementa, conserva i posa a disposició del públic la documentació sobre els béns i les intervencions de conservació, els moviments de les obres, els ordenaments històrics i qualsevol altre actiu dels béns que se li han confiat.
- c) Promou la investigació i l'estudi i activa col·laboracions amb universitats, instituts de recerca, museus d'arreu de Catalunya i del món.
- d) Adopta totes les mesures adequades per garantir la preservació del patrimoni i la seguretat dels béns i de les persones que treballen o entren al Museu.

e) Ajuda a difondre i implementar l'ús públic dels béns que li han estat encomanats i els coneixements que s'hi relacionen, preparant eines de comunicació, articulades tenint en compte la pluralitat i la diferent tipologia de visitants; desenvolupa projectes educatius per a estudiants i altres categories de públic, i proposa activitats populars, lúdiques i educatives.

f) Organitza exposicions temporals, reunions, seminaris i conferències, i contribueix a la seva organització.

g) Promou iniciatives per fomentar la participació dels ciutadans en les seves activitats i en la difusió del coneixement de la institució i els seus actius a un públic cada cop més ampli.

Estructura institucional i col·leccions

El Museu integra actualment dos equipaments museístics d'arrel centenària i tres grans jaciments arqueològics museïtzats: el Museu d'Arqueologia de Catalunya a Barcelona, seu central de la institució; el Museu d'Arqueologia de Catalunya a Girona; la ciutat grecoromana d'Empúries, a l'Escala; la ciutadella ibèrica d'Ullastret, i el Castell i conjunt arqueològic d'Olèrdola. A més, el Museu gestiona també el Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya (CASC), amb seu a Girona, i els Dipòsits Nacionals d'Arqueologia, ubicats a Cervera.

En el seu conjunt, a més dels importants jaciments abans mencionats, el Museu conserva i exposa també la col·lecció arqueològica més important de Catalunya, així com un important fons bibliogràfic, documental i fotogràfic d'interès arqueològic, museístic i patrimonial.

Història i identitat

El Museu d'Arqueologia de Catalunya és fruit de la unió administrativa de dues institucions museístiques i tres grans jaciments museïtzats, gestada l'any 1990, amb la promulgació de la Llei de museus de Catalunya.

Tanmateix, la nova institució hereta i recull el projecte museístic i les col·leccions del Museu d'Arqueologia de Catalunya, creat a Barcelona l'any 1932 per la Generalitat

de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona, a partir de la unificació de les col·leccions procedents de l'antic Museu Provincial d'Antiguitats (1879-1932) i del Museu d'Art i Arqueologia de Barcelona (1915-1932), hereus, al seu torn, també d'experiències museístiques anteriors.

Convertit en Museu Arqueològic de Barcelona l'any 1939 pel franquisme, el Museu fou gestionat per la Diputació de Barcelona fins a l'any 1996, en què la seva gestió, a conseqüència de l'esmentada Llei de museus de 1990, fou transferida a la Generalitat, amb la qual cosa recuperà el nom d'abans de la guerra civil i, alhora, tornà a assumir funcions d'abast nacional.

Governança

Amb la creació de l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural, l'any 2014, el Museu ha quedat integrat dins aquesta nova empresa pública adscrita al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, tot mantenint la seva autonomia funcional i de projecte, i sense perdre la seva categoria i les funcions de museu nacional que li atorga la Llei de museus de Catalunya.

El Consell d'Administració i la direcció de l'esmentada agència, així com la direcció del Museu, són els òrgans que, actualment, configuren i condueixen la governança del Museu, a l'espera que se'n pugui constituir el Consell Rector, previst en la normativa legal vigent.

Visió i objectius estratègics

Des de principis de l'any 2019, l'activitat institucional s'emmarca en les directrius i línies d'actuació –i hi respon– que estableix l'esborrany de pla estratègic del Museu, l'anomenada Estratègia MAC 2025, actualment en curs de finalització i aprovació. Aquest document defineix i proposa una nova visió per a la institució, la d'esdevenir **“un museu de referència nacional i internacional, símbol de l'aposta de Catalunya per la innovació i la creativitat, obert, inclusiu, transparent i sostenible, on l'arqueologia explica, qüestiona, sorprèn i emociona”**.

D'altra banda, l'esmentada Estratègia MAC 2025 també explicita els valors que el Museu considera constitutius de la seva identitat i del seu projecte de futur: inclusivitat, accessibilitat, humanisme, esperit de cooperació, rigor acadèmic i professional, aposta per la innovació i la creativitat, transparència i eficiència.

Sobre la base d'aquesta visió i d'aquests principis i visions inspiradors, el Museu construeix i desenvolupa la seva activitat en funció de set grans objectius estratègics:

- **Objectiu estratègic 1.** Un museu obert, popular i atent als interessos i necessitats dels seus públics
- **Objectiu estratègic 2.** Un museu segur, confortable i universalment accessible
- **Objectiu estratègic 3.** Un museu innovador, atractiu i inspirador
- **Objectiu estratègic 4.** Un museu inclusiu i socialment responsable
- **Objectiu estratègic 5.** Un museu que coopera i es projecta arreu de Catalunya i del món
- **Objectiu estratègic 6.** Un museu que contribueix decisivament al coneixement, conservació i difusió del patrimoni arqueològic català
- **Objectiu estratègic 7.** Un museu més eficient, transparent i sostenible.

projectes

rellevants del 2019

Objectiu estratègic

1

Un museu obert, popular i atent
als interessos i necessitats dels
seus públics

El MAC treballa intensament per millorar la seva capacitat d'atracció davant dels diversos públics potencials i, alhora, per reforçar els lligams amb aquells ja existents. Amb aquest objectiu, l'any 2019 el Museu ha programat 150 activitats d'acció cultural, pensades per a un ample ventall de públics, i 134 activitats d'acció educativa, centrades essencialment en públic escolar i familiar.

Com a conseqüència, el Museu ha assolit la xifra de 275.532 visitants. D'altra banda, a l'hora de valorar l'impacte públic de l'activitat del Museu, cal considerar també els 197.931 visitants del lloc web del MAC.

Finalment, tot i que no s'han computat en la xifra de visitants i usuaris anuals del MAC, cal esmentar també els 81.069 usuaris que han visitat alguna de les seus del Museu en ocasió de diades o esdeveniments especials, com ara la seu del MAC al monestir de Sant Pere de Galligants a Girona, en el marc del festival Girona, Temps de Flors.

275.532

visitants

1.1. Acció educativa

L'acció educativa constitueix un dels pals de paller de l'activitat del MAC i compta amb el segell de qualitat del Consell d'Innovació Pedagògica de Catalunya. Durant l'any 2019, el Museu ha estat visitats per **51.557 escolars** procedents d'arreu de Catalunya, que han participat en els **134 tallers i experiències educatives** programades per la institució en les seves diverses seus, amb un total de 1.973 sessions.

En paral·lel, l'anàlisi qualitatiu i, alhora, la planificació de la renovació i ampliació dels continguts d'aquesta oferta han constituït també una activitat important desenvolupada per l'equip del Museu. Amb aquest objectiu, i amb el suport de l'empresa ADHOC Cultura i la Fundació Bosch i Gimpera de la Universitat de Barcelona, s'ha dissenyat

una nova política d'acció educativa del Museu, que s'haurà d'anar desplegant progressivament en el conjunt de les seves seus.

L'activitat de reflexió i de prospectiva de futur en matèria educativa ha anat també acompanyada d'un treball d'actualització dels guions i els continguts de les activitats educatives actualment en oferta, i de la implementació de millores en la usabilitat i confort de determinats espais i serveis associats a l'activitat educativa, com ara l'adequació de l'**Arqueolab 1** de la seu del Mac a Barcelona, ubicat als porxos del Museu i utilitzat com a simulador d'excavacions en el context de determinades visites escolars.

Nombre d'activitats: 310

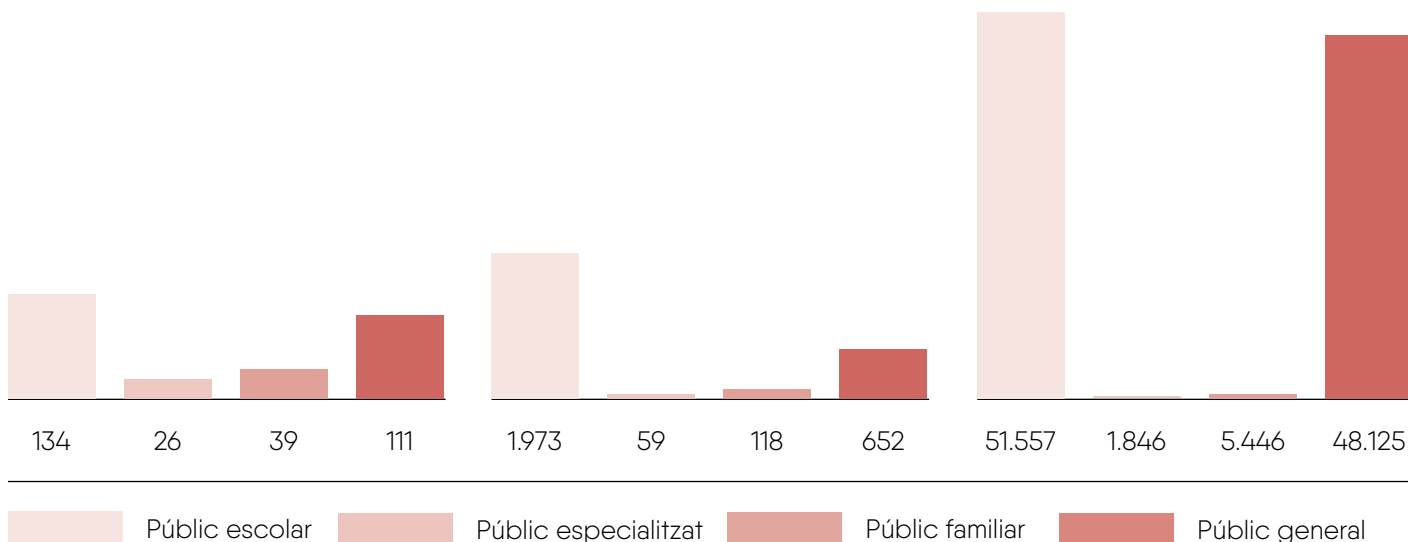
Nombre d'activitats organitzades pel propi equipament

Nombre de sessions activitats culturals: 1.973

Nombre de vegades que es repeteix una mateixa activitat organitzada pel propi equipament

Total usos activitats culturals: 51.557

Nombre de participacions dels visitants a activitats organitzades pel propi equipament

1.2. Acció cultural

L'acció cultural del Museu integra una gran diversitat d'actuacions i té calendaris i intensitats específiques en les diverses seus de la institució: visites guiades durant els caps de setmana i diades, visites teatralitzades o especials durant l'estiu o en ocasió d'esdeveniments, tallers per a famílies i per a adults, concerts i espectacles, presentacions de llibres, conferències, jocs de rol, etc.

En conjunt, durant el 2019 s'han organitzat **150 activitats** de descoberta i gaudi de les col·leccions arqueològiques i dels jaciments del Museu, que han sumat un total de 770 sessions i a les quals han assistit **55.412 persones**.

La celebració del **Dia Internacional dels Museus** (18 de maig) i les **Jornades Internacionals del Patrimoni** (11-13 d'octubre) han constituït ocasions especials per gaudir d'algunes d'aquestes activitats a totes les seus del MAC.

D'altra banda, a les seus de Barcelona i Girona també s'ha celebrat la **Nit dels Museus**, amb un ampli i divers programa d'activitats i amb notable afluència de públic. A més, aquest any la institució ha decidit també incorporar un nou esdeveniment al seu programa d'acció cultural estable: la celebració del **Dia Internacional de l'Arqueologia**, el 13 de juny, en col·laboració amb la resta de museus integrats en la Xarxa de Museus i Jaciments Arqueològics de Catalunya, l'Arqueoxarxa.

Els mesos d'estiu han constituït un moment especialment fort de la programació d'acció cultural del Museu, especialment en matèria de concerts i espectacles. Concretament, la seu del MAC a Barcelona ha acollit durant el mes de juliol diversos espectacles del **Festival Grec 2019** i, en col·laboració amb la Fundació Pere Tarrés, ha organitzat també un **casal d'estiu** per iniciar nens i nenes en el món de l'arqueologia.

Al seu torn, a les seus d'Empúries i Ullastret s'ha presentat una nova edició dels diversos festivals i concerts d'estiu que, des de fa anys, s'hi organitzen. Així, els dies 8 i 9

Principals esdeveniments culturals

Nit dels Museus	8.253
Dia Internacional dels Museus	6.742
Jornades Europees del Patrimoni	1.336
Dia de gratuïtat mensual o setmanal	6.190
Festa Major Local	1.271
Festival indika	2.978
Trobada Olèrdola	2.211
Altres	17.965
Total	46.946

de juny es va celebrar a Ullastret la cinquena edició del **Festival Indika-Ullastret, un Tast Iber** i, dins el marc del **Festival Ítaca. Cultura i Acció a l'Empordà**, es van organitzar dos concerts, un del cantautor català Marc Parrot i un altre de l'Orquestra de Cambra de l'Empordà. A més, entre els mesos d'abril i agost en aquesta seu s'ha desenvolupat també un nou Cicle de cinema arqueològic, amb la col·laboració del Museu de Oiasso i del Museu de la Pesca de Palamós, aquest any dedicat a documentals i pel·lícules sobre els vaixells i la navegació a l'antiguitat.

La seu del Museu a Empúries ha programat també diversos recitals i concerts en període estival, que, com cada any, han comptat amb una gran afluència de públic. Entre ells, cal destacar el **recital de literatura i música Antígona de Sòfocles**, organitzat el dia 7 de juliol en col·laboració amb la Casa dels Clàssics, i, sobretot, els **concerts al Fòrum Romà d'Empúries**, celebrats al bell mig del jaciment, del 10 al 14 d'agost, que han comptat amb una important afluència de públic.

6a edició dels Concerts al Fòrum Romà (10-13 d'agost de 2019)

Empúries. *Concerts al Fòrum Romà* és una proposta musical d'estiu organitzada pel MAC Empúries en col·laboració amb TEMproductions.

Per a l'edició del 2019 s'han programat quatre concerts, amb les actuacions següents:

Catarres i Suu (10 d'agost)

Suu, una de les promeses de la música catalana actual ha actuat com a telonera. Els Catarres, la banda responsable del ressorgiment de la música festiva a casa nostra, ha presentat el seu disc *Tots els meus principis*.

Andrea Motis i Alessio Arena (11 d'agost)

Alessio Arena, *cantascrittore* napolità establert a Barcelona, ha obert la nit presentant el seu treball *Atacama*. Andrea Motis, jove cantant de jazz que també toca el saxo i la trompeta, ha tornat a l'escenari d'Empúries per oferir el seu treball on revisita la música brasilera.

Els Pets i Pavla (12 d'agost)

Pavla ha actuat com a telonera presentant el seu segon disc *Secretly hoping you catch me looking*. Tot seguit, Els Pets han presentat el seu nou treball discogràfic *Som* i han fet un repàs a la seva dilatada trajectòria.

Ismael Serrano (13 d'agost)

Ismael Serrano ha actuat sol per tancar els concerts al Fòrum, en què ha presentat *Hoy es siempre. Todavía*, un concert de veu i guitarra.

Als concerts hi han assistit

5.020

persones.

La programació d'acció cultural, i especialment l'activitat musical i teatral, ha estat també molt nodrida a la seu de Girona, sovint en col·laboració amb altres museus i institucions de la ciutat i del territori proper. Entre els actes programats cal esmentar especialment la participació de la seu a totes les activitats transversals coorganitzades amb **Gironamuseus** ("ó museus x Nadal"), i també la col·laboració amb els festivals de música i teatre **Nits de Clàssica** i **Temporada Alta**, respectivament.

A la seu d'Olèrdola, la major part de les activitats d'acció cultural desenvolupades s'han emmarcat dins del programa d'acció cultural que s'organitza conjuntament amb el Parc Natural d'Olèrdola (Diputació de Barcelona) i l'Ajuntament d'Olèrdola. Entre totes elles, per la seva novetat o freqüentació, mereix ser destacat el nou cicle de concerts **Música als Parcs**, organitzat per l'esmentat parc, i el cicle de concerts i espectacles **Vespres a Olèrdola**, organitzat juntament amb l'Ajuntament d'Olèrdola els dies 3, 10 i 17 d'agost.

Durant la resta de l'any, especialment durant els mesos de primavera i tardor, les seus han programat també nombroses conferències i visites guiades, sovint amb motiu de les exposicions temporals presentades. Entre tots aquests cicles mereix ser destacat l'organitzat entorn de la mostra "**Arqueologia a l'exili. El Museu d'Arqueologia de Catalunya i la Guerra Civil espanyola (1936-1939)**", integrat per quatre conferències impartides per diversos especialistes en el tema de la destrucció i salvaguarda del patrimoni català durant l'esmentat conflicte bèl·lic.

A més, al llarg de l'any, algunes seus han ofert diverses activitats culturals singulars destinades a interessar i atreure segments de públic específics. A la seu de Barcelona, cal esmentar especialment una nova edició del **Barcelona dibuixa**, del **Museum Quiz** i del joc de rol "**El retorn dels antics**", aquest últim adreçat sobretot a públic adolescent i jove.

Pel que fa a la seu d'Empúries, tant per la singularitat de la seva programació com per l'èxit de visitants, cal destacar una nova edició de la jornada **Familiària**, adreçada fonamentalment a públic familiar.

5è FESTIVAL INDIKA ULLASTRET, UN TAST IBER

8 i 9 DE JUNY DE 2019

www.ullastret.cat | www.macullastret.cat

Organitzat:

Col·labora:

mac

mac.cat

museu
d'arqueologia
de catalunya

CICLE D'ACTIVITATS

Parlem d'arqueologia

Gener-maig 2020

TALLER D'ANTROPOLOGIA FÍSICA I FORENSE

A càrrec de la Dra. Núria Armentano, arqueòloga i doctora en antropologia biològica
18 de gener, 15 de febrer, 14 de març, 18 d'abril i 9 de maig a les 11 h

PER QUÈ NO TROBEM DINOSAURES ALS MUSEUS D'ARQUEOLOGIA

A càrrec del Dr. Juan Muñoz, responsable de comunicació i doctor en paleontologia
30 de gener a les 19 h

EL TRESOR DE TIVISA

A càrrec d'Àngels Molist, arqueòloga i conservadora
27 de febrer a les 19 h

DE RESERVES ENDINS: ETRUSCS I GRECS

A càrrec del Dr. Jordi Principal, conservador de les col·leccions d'Arqueologia Clàssica
26 de març a les 11 h

CREACIÓ I PEDRA A LA PREHISTÒRIA

A càrrec del Dr. Antoni Paloma, conservador de les col·leccions de prehistòria i doctor en arqueologia prehistòrica
30 d'abril a les 19 h

TÍTOL PENDENT

A càrrec d'Àngels Casanova, conservadors i comissaris de l'exposició
21 de maig a les 11 h

Museu d'Arqueologia de Catalunya
Passeig de Santa Madrona 39-41
08038 Barcelona

Es recomana reserva prèvia a:
macvisites.acdpc@gencat.cat | 934232149

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Museu d'Arqueologia
de Catalunya

Els moments forts del calendari d'acció cultural al MAC durant el 2019

Març

- Activitats del MAC al Saló de l'Ensenyament. Espai Ciència

Abril

- Col·laboració i activitats del MAC en la celebració de la diada de Sant Jordi a Montjuïc

Maig

- Cicle de conferències "Arqueologia a l'exili. El MAC i la Guerra Civil espanyola 1936-1939" a Barcelona
- Dia i Nit dels Museus
- Participació en el festival Temps de Flors a Girona
- Presència i activitats del MAC al festival Tàrraco Viva

Juny

- Jornades de Cinema Arqueològic a Ullastret

Juliol

- Festival Triumvirat a Empúries
- Diada Familiar a Empúries
- Curs d'arqueologia d'Empúries
- Recital de literatura i música: Antígona de Sòfocles, a Empúries
- Nit de Clàssica al claustre de Sant Pere de Galligants, Girona

Agost

- Vespres al Castell d'Olèrdola
- Les nits de Bacus a Empúries
- Concerts al Fòrum Romà d'Empúries
- Circ a l'estiu a Barcelona

Setembre

- Festival de recreació ibèrica Indika a Ullastret

Octubre

- Jornades Europees de Patrimoni
- Cap de setmana ibèric
- Cicle de conferències Parlem d'Arqueologia a Barcelona

Novembre

- Setmana de la Ciència
- Jornades Europees del Patrimoni
- Congrés Neolític a Barcelona

Desembre

- Nadal al Museu

1.3. Comunicació i màrqueting

L'estratègia i l'activitat comunicativa del Museu s'ha vist reforçada durant el 2019 per la contractació d'una nova empresa externa especialitzada en comunicació i màrqueting digital i, alhora, per una pregonera revisió i renovació dels continguts i les informacions presentades en la web del centre.

D'altra banda, amb motiu de les exposicions temporals programades a les diverses seus, s'han implementat també diverses campanyes de mitjans específiques, adaptades a les característiques i particularitats de cada entorn i als recursos disponibles.

Així, a la seu de Barcelona, l'exposició central de l'any, **"Arqueologia a l'exili. El Museu d'Arqueologia de Catalunya i la Guerra Civil espanyola (1936-1939)"**, s'ha publicitat amb una campanya específica de banderoles, ubicades a diversos carrers de la ciutat, nombroses insercions publicitàries a revistes i mitjans especialitzats, i una campanya de promoció a ràdio i xarxes socials, amb producció i difusió tant de cunyes radiofòniques com de petites "píndoles" audiovisuals, informatives dels continguts de l'exposició.

L'impacte de l'activitat del Museu en premsa i revistes

L'interès per fomentar el turisme cultural al MAC ha comportat també la implementació de diverses accions específiques durant l'any, com ara diverses campanyes de promoció turística durant els mesos d'estiu, especialment a les seus d'Empúries, Ullastret i Olèrdola, o la renovació i nova edició de la fulleteria promocional del conjunt del Museu en diverses llengües.

També, dins el programa de foment del turisme cultural del Museu, cal esmentar la participació, amb un estand promocional específic, en diferents esdeveniments de difusió de la recerca, dels museus i del patrimoni arqueològic desenvolupats arreu del país, com ara la **Setmana de la Ciència**, a Barcelona, i els festivals de reconstrucció històrica **Tàrraco Viva**, a Tarragona, i **Magna Celebratio**, a Badalona.

11.385

seguidors

15.558

seguidors

4.369

seguidors

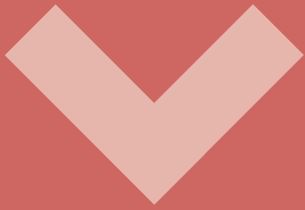
697

subscriptors

Objectiu estratègic

2

Un museu segur, confortable
i universalment accessible

Dins del límit dels recursos disponibles, durant el 2019 s'han realitzat diverses obres de millora dels serveis i instal·lacions del Museu amb l'objectiu de millorar-ne les condicions de conservació preventiva i seguretat, i garantir el confort dels visitants, usuaris i treballadors, i alhora, la plena accessibilitat universal dins les instal·lacions.

A més, el Museu ha elaborat i programat també diversos estudis i projectes tècnics relacionats amb el manteniment i la millora dels seus serveis i instal·lacions, que es desenvoluparan durant els anys vinents, en funció dels recursos disponibles.

2.1. Millores de serveis i instal·lacions

A la seu del Museu a Barcelona, s'han dut a terme treballs d'impermeabilització de la coberta de la terrassa superior del cos central de l'edifici. D'altra banda, també s'han construït nous serveis sanitaris en un espai annex al vestíbul d'entrada del Museu, plenament adaptats a les necessitats de tot tipus de visitants.

A la seu d'Empúries s'ha procedit a instal·lar un nou punt de venda de refrescos dins del recorregut del jaciment.

Finalment, en el capítol d'inversions executades amb recursos propis del centre, cal esmentar també les importants reparacions i treballs de manteniment que s'han executat al vaixell Thetis, principal instrument de treball i plataforma d'activitats del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya (CASC).

2.2. Estudis i projectes tècnics

A la seu del MAC a Barcelona, s'ha completat l'estudi tècnic de l'estat de conservació del sector de les teulades del Museu pendent de restauració, que n'ha certificat la seguretat estructural, a l'espera de fer-ne una intervenció de restauració integral.

Pel que fa a la seu d'Ullastret, s'ha elaborat també l'avantprojecte de reorganització i millora de l'aparcament i, especialment, de l'actual punt de venda d'entrades, situat a la porta d'accés al jaciment.

Finalment, i en relació amb els equipaments vinculats a la seu del Museu a Girona, s'ha treballat en la redacció de l'avantprojecte de millora de l'accessibilitat universal dins l'edifici de l'antic monestir de Sant Pere de Galligants i, especialment, de l'espai que hi ocupa l'exposició permanent del centre.

En el desenvolupament d'aquests projectes, l'equip del MAC ha comptat amb el suport tècnic de l'Àrea de Gestió Patrimonial de l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural, del Servei de Patrimoni Arquitectònic de la Direcció General del Patrimoni Cultural i dels Serveis Territorials del Departament de Cultura de la Generalitat a Barcelona i Girona, respectivament.

Objectiu estratègic 3

Un museu innovador, atractiu
i inspirador

El MAC vol oferir als seus visitants una experiència de visita dinàmica, atractiva i singular, que estimuli el seu desig de tornar-hi periòdicament. Per tal d'aconseguir-ho, el Museu ha iniciat un ambiciós projecte de renovació de la seva oferta expositiva estable, que inclou la implementació de visions i discursos innovadors, i el foment de l'ús de les noves tecnologies.

D'altra banda, cada any el centre presenta també en les seves diverses seus un variat programa d'exposicions temporals tant de producció pròpia com aliena, adaptades als espais i als recursos tècnics, econòmics i humans disponibles.

3.1. Exposicions temporals

Durant l'any 2019, el MAC ha presentat un total de vuit exposicions temporals. Tres d'aquestes exposicions han sigut de producció pròpia, dues de coproducció i tres de producció aliena. A més, l'equip tècnic del Museu també ha treballat intensament en el disseny de dues noves exposicions temporals de producció pròpia per al període 2020-2021.

A la seu central del Museu a Barcelona, s'han presentat dos mostres de format mitjà-gran (450-500 m2). La primera ha estat l'exposició **"L'esplendor dels castells catalans"**, produïda pel Museu i inaugurada el 6 de

setembre de 2018, que ha romàs oberta al públic fins al 2 de juny del 2019.

La segona mostra, **"Arqueologia a l'exili: el Museu d'Arqueologia de Catalunya i la Guerra Civil espanyola 1936-1939"**, s'ha pogut veure des del 19 d'abril fins al 6 d'octubre. Aquesta exposició, que ha tingut una bona acollida entre el públic i ha rebut una bona crítica de la premsa especialitzada, ha estat organitzada i produïda pel MAC juntament amb el Memorial Democràtic en ocasió del 80è aniversari de l'acabament de la Guerra Civil espanyola (1936-1939).

"Arqueologia a l'exili: el Museu d'Arqueologia de Catalunya i la Guerra Civil espanyola 1936-1939"

Del 19 d'abril al 6 d'octubre de 2019 al MAC Barcelona

La Guerra Civil espanyola (1936-1939) –de l'acabament de la qual se celebra el 2019 el 80è aniversari– constitueix un dels episodis més tràgics, dolorosos i de major repercussió política, social, econòmica i cultural de tota la història catalana del segle XX.

Aquest conflicte bèl·lic no solament segà moltes esperances i destruï moltes vides, sinó que també anorrea grans projectes culturals vinculats a la conservació i difusió del patrimoni del país. L'activitat dels grans museus, entre els quals la del Museu

d'Arqueologia de Catalunya, es veié greument afectada fins a l'extrem d'haver d'evacuar bona part de les seves col·leccions a Suïssa, l'any 1939.

L'exposició "Arqueologia a l'exili: el Museu d'Arqueologia de Catalunya i la Guerra Civil espanyola (1936-1939)" vol explicar aquest episodi encara poc conegut de la història cultural i patrimonial del nostre país i, alhora, retre homenatge als homes i dones que, enmig de les dificultats d'una guerra, treballaren incansablement per protegir el patrimoni cultural català i garantir-ne la transmissió a la posteritat.

L'exposició, comissariada per la Sra. Àngels Casanovas, conservadora del MAC, i dissenyada pel Sr. Genís

Tolosa, s'ha instal·lat a la sala central de la planta baixa del Museu, i ha ocupat una superfície de 600 m².

La mostra s'estructura en sis àmbits:

1. El Museu d'Arqueologia de Catalunya, un projecte de la Generalitat republicana
2. El Museu modern
3. Salvar el patrimoni
4. El Museu sota les bombes
5. El camí de l'exili
6. El nou ordre franquista i el retorn del patrimoni

Cadascun d'aquest àmbit està il·lustrat amb una nodrida selecció de peces de les col·leccions del Museu i de documents i fotografies del seu arxiu.

Al voltant de l'exposició, el MAC ha implementat també un programa de visites guiades i un cicle de quatre conferències:

9 de maig: "Fugint de la destrucció i de les bombes: el salvament de l'art en temps de guerra", a càrrec de Joaquim Nadal i Farreras (ICRPC)

16 de maig: "En temps de guerra: el Museu d'Arqueologia de Catalunya i la protecció del patrimoni arqueològic", a càrrec d'Àngels Casanovas (MAC Barcelona)

23 de maig: "Pere Bosch i Gimpera, formació, maduresa i exili d'un prehistoriador", a càrrec del Dr. Francesc Gracia Alonso (UB)

30 de maig: "La protección del patrimonio cultural durante conflictos armados: qué hemos aprendido en los últimos años?", a càrrec d'Isber Sarbrine (Heritage for Peace).

La mostra, que ha rebut molts bons comentaris de la premsa especialitzada, ha tancat amb 10.563 visitants.

Al seu torn, la seu del Museu a Girona ha presentat dues exposicions. La primera és la mostra itinerant "**Jocs i joguines a l'antiguitat**", un recorregut per l'evolució dels jocs des de l'antiguitat fins a l'edat mitjana, produïda per l'Arqueoxarxa amb el suport del MAC. La mostra, inaugurada l'1 de novembre de 2018, ha restat oberta al públic fins al 13 de gener de 2019.

La segona exposició és "**De villa perfecta. Viure i treballar al Pla de l'Horta** en època romana", oberta al públic entre el 31 de maig i el 15 de setembre. La mostra ha estat realitzada i produïda en col·laboració amb la Universitat de Girona, la Diputació de Girona i l'Ajuntament de Sarrià de Ter, amb motiu de la museïtzació i cloenda del projecte científic d'excavacions de l'esmentat jaciment.

"De villa perfecta. Viure i treballar al Pla de l'Horta en època romana"

Del 31 de maig al 15 de setembre al MAC Girona

Aquesta exposició vol donar-nos a conèixer una vil·la romana a través del jaciment del Pla de l'Horta situat a Sarrià de Ter (Gironès). Aquesta vil·la, descoberta de forma accidental a principis de 1970, va tenir un llarg ús des del segle I aC fins a mitjans del segle V dC. Els treballs arqueològics han permès conèixer l'evolució de la vil·la, que ha anat en consonància amb diferents etapes de l'època romana (època augustal, època

flàvia, època severiana i època baiximperial).

La vil·la de Pla de l'Horta respon al que els autors clàssics, com Varró, anomenen **De villa perfecta**:

"Car tenint tu una vil·la digna de veure per l'obra exterior i interior i pels notables paviments de mosaic (...) et trameto aquest [llibre] remembrant les converses que sobre la matèria tinguérem, d'una vil·la perfecta". Marcus Terentius Varro, De rerum rusticarum III,2."

Tot i que la vil·la de què parla Varró és fonamentalment una explotació agrària, podem extrapolar l'expressió

De villa perfecta per tal com la vil·la del Pla de l'Horta permet veure i explicar les diverses parts d'una vil·la que definia Columela, un dels altres grans teòrics romans d'agricultura: *pars urbana* (la residència del senyor, la més ben coneguda), *pars rustica* i *pars fructuaria* (dedicades bàsicament a l'explotació agrària).

Es tracta d'una vil·la situada en el *suburbium* de Gerunda, que a més de ser la residència principal d'un senyor i seu, per tant, de les seves activitats familiars i socials, comptava també amb un *fundus*, territori d'explotació agrària. També en coneixem un magatzem i un espai destinat a la producció de vi, amb dues premses i

un conjunt de dipòsits. A més, disposa d'una petita necròpolis i pot seguir-se'n l'evolució en un dilatat espai de temps: des de l'època republicana (segle I aC) fins a la baiximperial (segle V dC), en què s'abandona, tot i que l'explotació agrària continua i noves estructures s'instal·len sobre les restes de l'antiga vil·la.

La mostra, comissariada per la Sra. Anna Costa i els Srs. Josep M. Nolla, Lluís Palahí i David Vivó, i dissenyada pel Sr. Jaume Vallbona, s'ha instal·lat a la nau central de l'església de Sant Pere de Galligants, seu del MAC a Girona. Durant els mesos que ha romàs oberta al públic, ha estat visitada per 8.795 persones.

Dins del marc de la seva programació d'estiu, la seu del MAC a Empúries ha presentat, entre el 15 de juny i el 15 de setembre, l'exposició itinerant "**Bacus, les màscares del déu**", produïda pel Museu de Badalona, que integra nombrosos préstecs d'obres procedents de les col·leccions del mateix MAC.

També dins del marc de la seva oferta estiuenca, del 26 de juny a l'11 de setembre, la seu del MAC a Ullastret ha presentat l'exposició itinerant "**Marca Hispània. La Catalunya carolíngia (711-1000)**".

Finalment, la seu del Museu a Olèrdola ha acollit dues exposicions itinerants de petit format: "**La medicina en l'època romana**", produïda per l'Arqueoxarxa i el MAC i presentada entre el 12 d'abril i el 8 de setembre, i l'exposició fotogràfica "**XXIV Concurs de fotografia Parcs del Garraf, Olèrdola i Foix**", oberta del 30 d'octubre al 29 de novembre.

3.2. Nous projectes expositius 2020-2021

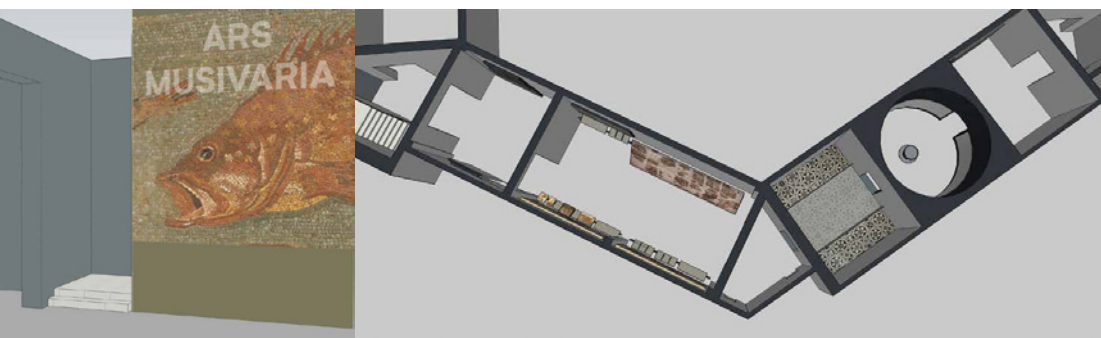
A la seu de Barcelona, s'ha treballat principalment en la preparació de l'exposició temporal **"Art Primer. Artistes de la prehistòria"**, commemorativa del 20è aniversari de la declaració de les pintures rupestres de l'arc mediterrani com a Patrimoni de la Humanitat, la inauguració de la qual, inicialment prevista per al mes d'octubre del 2019, s'ha ajornat fins el 2020, atesa la important retallada patida en les finances del Museu a principis d'agost.

A més, en aquesta seu també s'ha treballat en l'avantprojecte expositiu de la nova exposició permanent **"Opus Musivarium. Els mosaics romans del Museu d'Arqueologia de Catalunya"** (títol provisional), la presentació de la qual està inicialment prevista per a la tardor del 2021.

Pel que fa a la seu de Girona, s'ha treballat en l'elaboració de dos avantprojectes expositius: d'una banda, el de l'exposició temporal **"175 anys de museu a Girona: de Museo Provincial de Antigüedades y Bellas Artes a**

Museu d'Arqueologia de Catalunya", la presentació de la qual està prevista per a la tardor del 2020; de l'altra, el del **projecte de reforma museogràfica de la seu del Museu a l'antic monestir de Sant Pere de Galligants**, que hauria de poder-se implementar a partir del 2022, si els recursos econòmics ho fan possible.

Finalment, l'equip d'Empúries ha avançat en el desenvolupament del projecte executiu de la **nova exposició permanent del Museu** del jaciment, la inauguració de la qual està prevista per al 2021.

mac
museu
d'arqueologia
de catalunya

ART PRIMER

Artistes de la prehistòria

febrer / juny 2020

3.3. Noves tecnologies aplicades a la difusió del patrimoni

D'acord amb la política del MAC de promoure la modernització i renovació de la seva oferta expositiva de caràcter permanent o estable, a la seu de Barcelona s'ha completat el projecte de producció i d'**implantació de set punts de realitat virtual i d'un gran vídeo mapping projectat sobre el gran mosaic del Circ** d'època romana, que actualment s'exposa també dins l'esmentada mostra.

El mapping del mosaic del Circ d'època romana: un nou espectacle audiovisual al MAC Barcelona

Instal·lació permanent

L'anomenat mosaic del Circ, actualment exposat a la seu del MAC a Barcelona, va ser descobert el 1860 a l'antic Palau Menor d'aquesta ciutat. Devia formar part de la decoració d'una casa romana de l'antiga Barcino i representa una cursa de quadrigues, possiblement al circ màxim de Roma. És una peça de gran format, que proposa un relat, una història probablement real de la qual se'ns mostra una fotografia del que va succeir.

A través de la projecció d'un *mapping* sobre el mosaic original, es proposa la recreació de la totalitat del mosaic sobre la base del treball ja existent. Alhora, s'ofereix al visitant una narrativa visual de descobriment on, progressivament, es va desvetllant el relat de la

imatge, la cursa de quadrigues al circ, amb tots els elements, equips i litúrgia que les caracteritzava.

A través del *mapping* es generen línies del dibuix per destacar elements singulars i/o zones determinades, s'hi aplica color progressivament i, finalment, es presenta la imatge completa a partir de les restes arqueològiques existents, amb una il·lustració detallada i amb una aproximació a l'estat original. Es presenta també una breu animació aplicada als elements existents, principalment al voltant de les restes del mosaic, com a instrument per a la comprensió i gaudi. Tot plegat s'acompanya d'una base musical molt suau, amb reminiscències d'instruments romans.

La presentació pública del nou recurs interpretatiu s'ha fet en ocasió del Dia Internacional dels Museus 2019.

Dins aquest programa d'impuls de les noves tecnologies aplicades a la difusió del patrimoni cal esmentar també dos projectes desenvolupats per la seu d'Empúries: els **nous continguts 3D per a una aplicació de visita virtual al jaciment** i la **nova aplicació per a la visualització en realitat augmentada dels mosaics** que s'hi conserven.

Finalment, en matèria de producció de recursos audiovisuals aplicats a la difusió del patrimoni del Museu,

cal esmentar també la **implementació en web de la visita virtual de l'església de Santa Maria i necròpolis del Pla dels Albats d'Olèrdola**, produïda pel MAC Olèrdola, i la **reconstrucció virtual en 3D del castell carolingi d'Ullastret**, anomenat *Castellum Uellosos* en la documentació medieval, realitzada per l'equip de la seu d'Ullastret i presentada en ocasió de la inauguració de la mostra d'estiu.

Objectiu estratègic 4

Un museu inclusiu i socialment responsable

La cultura i la vocació de la inclusivitat i de la responsabilitat social corporativa impregna tots els programes i accions del MAC, que, primer de tot, vol ser un museu de les persones. Així, l'impuls de la perspectiva de gènere, el foment de l'accessibilitat dels públics amb menys recursos i l'adaptació a les necessitats i expectatives de col·lectius amb necessitats específiques constitueixen tres línies d'acció importants, transversals a totes les seus del Museu. A més, cadascuna de les seus, en funció de les seves possibilitats, desenvolupa també altres programes i accions determinades de col·laboració amb comunitats, associacions i col·lectius específics del seu entorn més immediat.

4.1. Foment de la inclusivitat

Durant el 2019, totes les seus del Museu han participat activament en la implementació del programa **Argonautes**, impulsat per l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural, que promou la visita de grups escolars d'especial complexitat. Gràcies als ajuts previstos en aquest programa, ... escolars de ... centres han pogut visitar les diverses seus del MAC i participar en les seves activitats educatives.

A més d'aquests programes transversals, en les diverses seus del MAC s'han desenvolupat també altres accions específiques, amb l'objectiu de fomentar la cultura de la inclusivitat i, alhora, estrènyer els vincles que el Museu manté amb les comunitats i associacions amb vocació social i cultural del seu entorn més immediat.

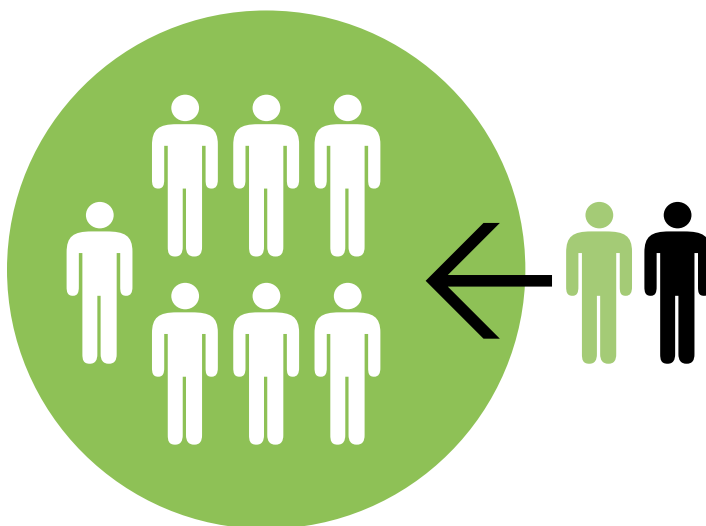
Així, a la seu del MAC a Barcelona, s'ha encetat el nou programa **Som del barri!**, de col·laboració amb institucions culturals i associacions cíviques de l'entorn immediat i, especialment, del barri del Poble-sec, on s'ubica el Museu. L'organització, el 23 d'abril, de la **Diada de Sant Jordi a Montjuïc** n'ha constituït una de les manifestacions més visibles.

D'altra banda, l'organització d'un programa de visites, des d'una perspectiva intercultural, per a persones

refugiades de llengua àrab, dins del projecte Abuab ('Portes', en àrab), impulsat per l'ONG Heritage for Peace, ha constituït també una altra nova línia d'actuació de l'equipament, que haurà de potenciar-se durant els anys vinents.

Al seu torn, les seus d'Empúries i Girona han organitzat un nou cicle de visites adaptades a persones amb discapacitats cognitives i malalties mentals. A més, la seu d'Empúries ha organitzat visites per a altres col·lectius específics, com ara població reclusa i joves en centres tutelats, així com diverses activitats de presentació del jaciment i de l'activitat que s'hi desenvolupa a centres penitenciaris i residències de la tercera edat de l'entorn proper.

Finalment, la seu de Girona ha col·laborat en diverses iniciatives d'inclusivitat desenvolupades a la ciutat, com ara el programa **"Visita i formació a voluntaris per a persones amb deficiències intel·lectuals i necessitats especials"**, organitzat anualment per l'Obra Social de **"La Caixa"**, i el projecte **"Singular"**, organitzat per l'Ajuntament de Girona, adreçat a alumnes amb dificultats d'aprenentatge.

Per Sant Jordi

vine a

Mostruic

DIMARTS 23 D'ABRIL DE 2019

Jardins de Fabià Puigserver. c/Lleida 57

Música en viu:

16h. Escola de música Jam Session

17h. Matuke Bossa-Love

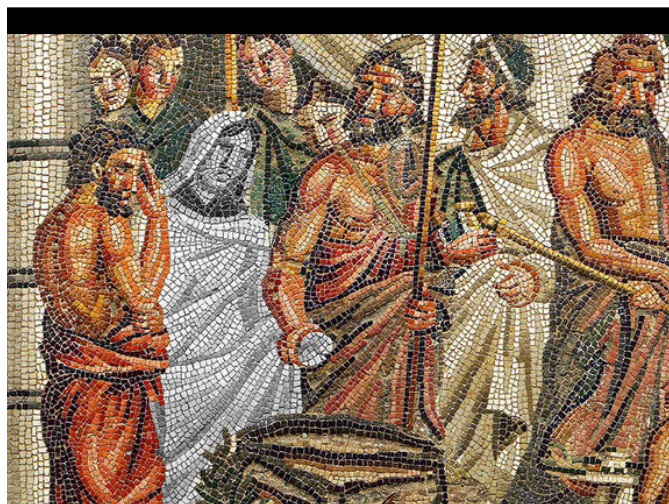
18h. Becerrito. Dani Álvarez & JP Balcázar

19h-22h. D' Reverendo Tedi KGB

4.2. Foment de la perspectiva de gènere

En relació amb el foment de la perspectiva de gènere, el Museu ha iniciat la revisió crítica de tota la literatura promocional editada, per tal d'adaptar-la a aquest objectiu institucional. Durant els anys vinents, el projecte haurà de completar-se amb la renovació progressiva dels continguts i discursos de les exposicions permanents del centre, a mesura que els recursos ho possibilitin.

D'altra banda, el compromís del Museu amb la promoció de la perspectiva de gènere ha determinat que la celebració del **Dia Internacional de la Dona**, el 8 de març, s'hagi convertit també en una de les diades i esdeveniments més importants dels que anualment celebra el Museu, amb l'organització d'actes específics a totes les seves seus.

Visitants al museu per sexe

100.650 104.870

Objectiu estratègic 5

Un museu que coopera
i es projecta arreu de Catalunya
i del món

En tant que museu nacional, la projecció i la difusió del patrimoni arqueològic català, tant a escala nacional com internacional, constitueix un objectiu i una línia de treball de màxima importància i centralitat per al MAC, que es declina en quatre grans línies d'actuació específiques: en primer lloc, la prestació de suport tècnic i econòmic a les activitats de la Xarxa de Museus i Jaciments Arqueològics de Catalunya –l'anomenada Arqueoxarxa– i, alhora, a les dues rutes temàtiques d'abast nacional que lidera i coordina el Museu, la Ruta de l'Art Rupestre i la Ruta dels ibers. En segon lloc, la implicació en projectes de cooperació museística, patrimonial i cultural amb altres museus i institucions públiques del país, en especial, de l'entorn immediat del Museu. En tercer lloc, la participació en xarxes temàtiques estatals o internacionals de museus d'àmbit arqueològic o interessats per l'arqueologia. I finalment, el Museu col·labora també anualment en diversos projectes expositius d'abast nacional i internacional, cedint objectes de la seva rica col·lecció i, fins i tot, presentant exposicions de producció pròpia fora de Catalunya.

5.1. Xarxa de Museus i Jaciments Arqueològics de Catalunya, l'Arqueoxarxa

La Xarxa de Museus i Jaciments Arqueològics de Catalunya està actualment integrada per tretze museus. La col·laboració del Museu amb l'Arqueoxarxa té un doble vessant, tècnic i econòmic, i es concreta en el desenvolupament anual de tres grans programes:

Programa de producció i itinerància d'exposicions temporals

durant el 2019 el MAC ha coordinat i gestionat la itinerància de sis exposicions, produïdes per la mateixa xarxa, que s'han presentat en catorze museus i centres culturals d'arreu del país, i que han estat visitades per un total de 12.959 persones. D'altra banda, des del Museu s'ha donat suport al disseny i producció d'una nova exposició itinerant de l'Arqueoxarxa, intitulada provisionalment "Asterix i els gals", prevista per al 2021.

21 febrer a 31 de març. Visitants: 573

Programa de millora dels processos i instruments de documentació i gestió de col·leccions

El personal tècnic del MAC ha liderat el projecte de definició dels requeriments tècnics per a la selecció d'un nou programari de gestió de col·leccions i el projecte d'elaboració i revisió dels thesaurus per a la documentació de les col·leccions arqueològiques, ambdós de gran interès i utilitat per a tots els museus de la xarxa. Amb aquest objectiu, s'ha organitzat, en data 17 de desembre, una presentació, oberta també a la resta de museus i xarxes nacionals de museus, de dos programaris de gestió de col·leccions, TMS i Skinsoft.

Itinerància de les exposicions de l'Arqueoxarxa a Catalunya l'any 2019

"La revolució neolítica. La Draga, el poblat dels prodigis"

Nombre total de visitants: 3.502

- Museu i poblat ibèric de Ca n'Oliver. Del 17 de gener al 31 de març. Visitants: 1.344
- UAB. Del 4 d'abril al 7 de juny. Visitants: 1.000
- Museu de la Noguera. Del 13 de juny al 27 d'octubre. Visitants: 931
- CSIC. Del 31 d'octubre al 17 de novembre. Visitants: 227

"La fi és el principi"

Nombre total de visitants: 2.510

- Museu d'Història de Sant Feliu de Guíxols. Del 3 de juny al 29 de setembre. Visitants: 2.099
- Museu de Tortosa. Del 15 de novembre al 26 de gener. Visitants: 411

"Ossos"

Nombre total de visitants: 4.822

- Museu Arqueològic de Banyoles. Del 12 de gener al 7 d'abril. Visitants: 1.879

- Vinseum-Vilafranca del Penedès. Del 12 d'abril al 16 de juny. Visitants: 1.794

- Museu-Arxiu Vilassar de Dalt. Del 20 de juny a l'1 de setembre. Visitants: 302

- Centre d'Interpretació del Patrimoni Històric "La Caserna" de Martorell. Del 15 de setembre al 10 de novembre. Visitants: 427

- Museu de l'Hospitalet de Llobregat. Del 13 de novembre de 2019 al 8 de gener 2020. Visitants: 420

"Jocs i joguines a l'antiguitat"

Nombre total de visitants: 1.552

- Museu de Granollers. Del 17 de gener al 24 de març. Visitants: 1.252

- Auditori Municipal de Montcada i Reixac. Del 13 de novembre al 10 de gener 2020. Visitants: 300

"El Sexe en època romana"

Nombre total de visitants: 573

- Museu Municipal Castell Ecomuseu Urbà de Rubí. Del

Programa de difusió de museus i jaciments

En aquest programa s'han desenvolupat diverses accions encaminades a promocionar en mitjans de comunicació els museus i jaciments vinculats a la xarxa, així com les seves activitats. En destaquen les següents:

a) Col·laboració en l'organització a Montblanc de les **I Jornades Internacionals d'Art Rupestre de l'Arc Mediterrani de la Península Ibèrica**.

b) Participació en les Jornades Europees d'Arqueologia, impulsades per l'INRAP (Ministeri de Cultura de França) i celebrades del 14 al 16 de juny, a les quals s'han sumat onze museus i jaciments catalans, que han programat trenta-dues activitats, en què han participat **2.054 persones**.

c) Participació al Saló de l'Ensenyament (1.800 visites), Tarraco Viva (700 visites), *Magna Celebratio* (250 visites).

d) Disseny i edició del fullet promocional de l'Arqueoxarxa.

e) Desenvolupament de la pàgina d'Arqueoxarxa en el web del MAC.

f) Coordinació i difusió del **19è Cap de Setmana Ibèric de la Ruta dels Ibers**, el 5 i 6 d'octubre de 2019. Amb l'eslògan "Benvinguts a casa", vint-i-cinc centres patrimonials d'arreu del país han programat més d'un centenar d'activitats ludicoculturals per apropar la cultura ibera a grans i petits: reconstruccions històriques, tallers d'experimentació, visites guiades i teatralitzades, exposicions i tasts de menjar i beguda ibèrica, en què han participat més de cinc mil persones.

g) Edició del fullet promocional de la Ruta dels Ibers en quatre idiomes. En el marc de la col·lecció "Rutes nacionals" impulsada per l'ACPC.

I JORNADES INTERNACIONALS D'ART RUPESTRE DE L'ARC MEDITERRANI DE LA PENÍNSULA IBÈRICA

I JORNADAS INTERNACIONALES DE ARTE RUPESTRE DEL ARCO MEDITERRÁNEO DE LA PENÍNSULA IBÉRICA

XX ANIVERSARI DE LA DECLARATÓRIA DE PATRIMONI MUNDIAL

XX ANIVERSARIO DE LA DECLARATORIA DE PATRIMONIO MUNDIAL

MONTBLANC

25-27 OCTUBRE 2019

Benvinguts a CASA

19è cap de setmana ibèric

5 i 6 d'octubre de 2019

Generalitat de Catalunya Departament de Cultura

Museu d'Arqueologia de Catalunya

5.2. Altres projectes de cooperació del MAC arreu de Catalunya

I Jornades Internacionals d'Art Rupestre de l'Arc Mediterrani de la Península Ibèrica a Montblanc 25-27 d'octubre de 2019

Les jornades tenen com a objectiu exposar una visió integral del coneixement del patrimoni rupestre de l'arc mediterrani de la península Ibèrica, que inclou aspectes relacionats amb els nous descobriments; l'aplicació de tecnologies digitals; la revisió dels contextos arqueològics; la filiació cronocultural; la reflexió sobre la interpretació dels continguts; el registre i la documentació; el rol dels centres d'interpretació en la difusió del patrimoni, i finalment, la conservació dels conjunts rupestres per part de les administracions.

La trobada ha reunit un nodrit grup d'especialistes peninsulars i de procedència internacional, entre els quals destaquen Jean Clottes, Inés Domingo i Ramon Viñas. Han assistit a les diferents sessions una cinquantena de persones.

L'organització ha estat a càrrec de l'Ajuntament de Montblanc i el Museu Comarcal de la Conca de Barberà i hi han col·laborat el Museu d'Arqueologia de Catalunya i el Servei d'Arqueologia i Paleontologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, l'Institut Català de Paleoecologia Humana i Evolució Social (IPHES), la Universitat Rovira i Virgili (Tarragona), la Universitat de Lleida, el Consell Comarcal de la Conca de Barberà i el Museu de les Terres de l'Ebre.

L'acció de cooperació museística i patrimonial del MAC arreu del país adopta, sovint, un vessant local, vinculat a l'activitat de les diverses seus que integren el Museu.

Així, tot i no formar part de la seva funció com a museu nacional, atesa la seva vocació i visió territorial descentralitzada, el MAC, a través de la seva seu a Girona, dona també suport estable al funcionament i les activitats de la Xarxa Territorial de Museus de Girona. Aquesta estructura de cooperació integra actualment vint-i-sis museus, que reben suport concertat de la Generalitat de Catalunya i la Diputació de Girona. En relació amb la xarxa, la seu del MAC a Girona assumeix funcions d'oficina de suport tècnic i econòmic dels projectes cooperatius que, anualment, implementa aquesta xarxa.

D'altra banda, dins l'àmbit dels projectes i accions de cooperació arreu del país, cal esmentar també les actuacions següents:

- Signatura d'un conveni de col·laboració amb l'Ajuntament de l'Escalà, celebrada a l'esmentat jaciment, el 26 d'agost de 2019, sota la presidència de l'Honorable Sra. Mariàngela Vilallonga, consellera de Cultura de la Generalitat.
- Participació, a través del MAC Empúries, en el projecte "Una Comarca de Museus", de foment de la visita al jaciment de centres educatius de l'Empordà.
- Signatura d'un conveni de col·laboració amb la DO Empordà-Càtedra del Vi i Oli de l'Empordà de la UdG, per al desenvolupament de projectes al MAC Empúries.
- Signatura d'un conveni de col·laboració amb l'associació cultural Untikesken. Associació d'Amics d'Empúries.
- Participació activa, a través del MAC Olèrdola, en les accions de territori relacionades amb programes d'Enoturisme, Carretera del Vi i Castells de Frontera, impulsats pel Consell Comarcal de l'Alt Penedès.
- Presentació de l'exposició itinerant del MAC "Navegants d'Aiguamolls" al Museu de la Pesca de Palamós, municipi on es troba el poblat ibèric de Castell, gestionat des de la seu del Museu a Ullastret, del 23 de març al 15 de setembre de 2019.
- Col·laboració en l'organització del Congrés sobre Neolític Antic a Europa, impulsat per la Institució Milà i Fontanals del CSIC, celebrat a Barcelona els dies 6 a 8 novembre de 2019.
- Col·laboració amb el Festival LOOP de vídeos i films d'artista, celebrat a Barcelona els dies 12 a 24 novembre de 2019.

El Festival LOOP al MAC Barcelona

Del 12 al 24 de novembre de 2019

LOOP Barcelona és una plataforma dedicada a l'estudi i la promoció de la imatge en moviment. Des de l'any 2003, acull anualment un festival de videocreació que es desplega a través d'exposicions, projeccions i performances en diferents espais de la ciutat; una fira comercial amb la participació d'artistes i galeries especialitzades, i un programa de xerrades i trobades professionals entorn del videoart.

Amb el títol *Even Outer Space*, durant l'any 2019 el festival ha reflexionat sobre les inquietuds de l'art contemporani al voltant de l'univers i la seva futura colonització. Amb motiu de la primera col·laboració amb LOOP, el Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC) ha presentat la videoinstal·lació *I First Saw the Light*, de l'artista Andy Gracie (Londres, 1967).

You First Saw the Light (2017) és un estudi d'un fragment d'estel de cinquanta micres recollit de l'estratosfera per un avió de la NASA. El seu origen és un núvol de pols interestel·lar anterior al Sol. En algun moment es despreguà i finalment quedà atrapat per la gravetat de la Terra. La seva etapa actual en la seva història és estar emmagatzemat en un flascó de vidre d'una neta sala d'unes instal·lacions d'investigació científica planetària. En la seva versió original, l'obra es presenta com una videoinstal·lació de quatre canals en què la forma de l'objecte apareix i desapareix, respirant com un fantasma. Una rèplica de cinc mil·límetres tallada en un meteorit gira sota un microscopi de vídeo, evocant imatges de cossos del sistema solar fotografiats per sondes espacials. En la seva versió monocal, la peça dialogava amb la col·lecció del Museu.

5.3. Presència i projecció estatal i internacional del MAC

Com ja s'ha assenyalat, durant el 2019, la presència i projecció del MAC fora del territori català s'ha vehiculat a través de tres tipus de projectes o actuacions: la itinerància d'exposicions de producció pròpia; l'assessorament i participació en projectes estatals o internacionals dins l'àmbit del patrimoni, i la cessió d'objectes de les col·leccions del Museu per a projectes expositius fora de Catalunya.

Dins del primer eix, cal destacar la presentació al Museo Arqueológico Nacional de Madrid (MAN) de l'exposició del MAC **"Caps tallats, símbols de poder"**, del 2 d'abril a l'1 de setembre, que han visitat un total de 32.094 persones, i de l'exposició **"Indiana Jones. A la recerca dels tresors perduts"**, produïda pel MAC i l'Arqueoxarxa, al Museo Romano d'Oïasso (Irún), del 15 de novembre de 2019 al 12 de gener de 2020, i que ha tingut 1.540 visitants.

L'exposició del MAC **"Caps tallats, símbols de poder"** al Museo Arqueológico Nacional (MAN) de Madrid

Del 2 d'abril a l'1 de setembre

L'exposició, produïda l'any 2016 pel Museu d'Arqueologia de Catalunya, està dedicada al cap trofeu i la seva significació des de l'antiguitat fins al món contemporani. S'hi presenten exemples arqueològics i etnogràfics de diversos museus, així com iconografia artística, audiovisuals i recursos interactius que il·lustren el fenomen arreu del món per conèixer-ne les arrels i l'àmplia dimensió cultural assolida.

Durant l'edat del ferro, els ibers eren alguns dels pobles que tractaven i exhibien públicament els caps dels seus enemics vençuts, de vegades en companyia de les armes capturades, com a trofeus. Aquest costum ritual i la seva posada en escena reafirmaven el poder dels líders. Les col·leccions ibèriques del MAC, úniques en aquest gènere i mai exposades de manera tan àmplia, reben ara el màxim protagonisme.

Els anomenats caps enclavats del poblat del Puig Castellar es mostren, alguns per primer cop, juntament amb els descoberts recentment a la ciutat ibèrica d'Ullastret. Al seu estudi s'han aplicat modernes

tècniques analítiques i forenses que han culminat amb la primera reconstrucció científica del rostre d'un iber, un jove guerrer de finals del segle III aC. "Caps tallats. Símbols de poder" tracta d'un concepte universal que ha tornat a l'actualitat de manera impactant tot traspasant les fronteres entre el passat i el present.

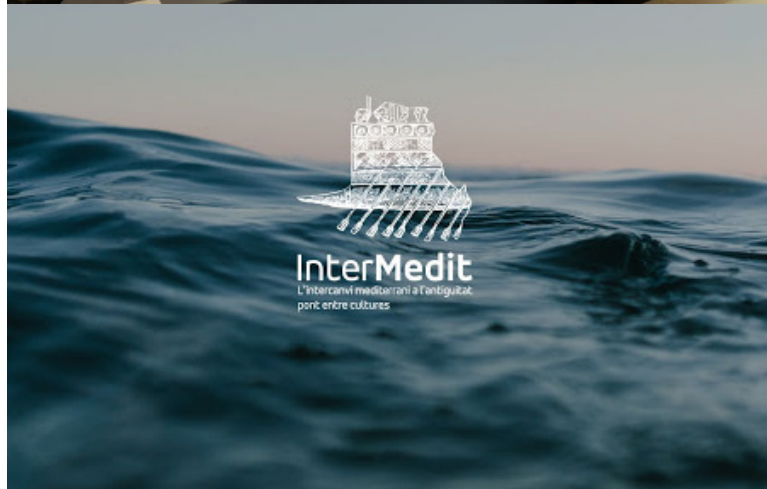
La mostra, comissariada per la Sra. Carme Rovira i el Sr. Gabriel de Prado, conservadors del MAC, s'ha presentat al Museo Arqueológico Nacional de Madrid (MAN), del 2 d'abril a l'1 de setembre, amb una adaptació especial del disseny per al museu madrileny, dirigida pel Sr. Genís Tolosa, responsable també del projecte museogràfic original.

L'exposició, que ha rebut alguns elogis en la premsa madrilenya, l'han visitada 32.094 persones.

Pel que fa a la col·laboració del Museu en projectes de recerca i conservació del patrimoni arqueològic d'abast estatal o internacional, cal destacar l'assessorament per part del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya (CASC) dels projectes de conservació dels derelictes **Mazarrón 2**, vaixell fenici del segle VII aC, localitzat al municipi de Mazarrón (Múrcia), i **Bou Ferrer**, localitzat al municipi de la Vila Joiosa (Alacant) i, alhora, l'activa participació de la responsable del CASC a les reunions del Comitè Científic de Seguiment del Plan Nacional de Protección del Patrimonio Cultural Subacuático, convocades a Madrid pel Ministeri de Cultura d'Espanya els dies 13 de juny i 12 de setembre de 2019.

Finalment, en relació amb la col·laboració del MAC en projectes d'exposicions temporals fora de Catalunya, cal destacar dos projectes:

- El préstec d'objectes per a les mostres "**L'aventure phocéenne**", organitzada pel Musée Henry Prades de Lattes – Montpellier, i "Carthago, il mito immortale", organitzada pel Parco Archeologico del Colosseo de Roma.
- La participació, a través del MAC Empúries, en el projecte de recerca i difusió patrimonial "**Intermedit. L'intercanvi mediterrani a l'antiguitat**", organitzat per l'Associació d'Amics del Museu d'Eivissa i Formentera, l'associació cultural UNTIKESKEN d'Empúries, i el Museu de l'Oppidum d'Enserunne (Occitània), amb suport de l'Euroregió Pirineus-Mediterrània, previst per al 2020.

5.4. Centre Iberia Graeca

El Centre Iberia Graeca és un organisme creat l'any 2006 per la Generalitat de Catalunya i el Ministeri de Cultura de l'Estat espanyol per al desenvolupament de projectes d'investigació, documentació, conservació i difusió del patrimoni arqueològic grec de la península Ibèrica.

El Centre és gestionat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, a través del Museu d'Arqueologia de Catalunya, amb la col·laboració del Ministeri de Cultura i Esport del Govern d'Espanya, a través del Museo Arqueológico Nacional de Madrid (MAN), i de l'Ajuntament de l'Escala (Girona). La seu física del centre està ubicada a la Casa dels Forestals de Sant Martí d'Empúries (l'Escala, Girona).

Els projectes més importants desenvolupats pel centre durant l'any 2019 han estat els següents:

- Finalització dels treballs de documentació dels materials arqueològics grecs dels jaciments ibèrics d'Alacant i València per a la seva incorporació a la base documental del Centre.
- Documentació dels objectes grecs no ceràmics ni numismàtics trobats als jaciments de la península Ibèrica: bronzes, elements arquitectònics, terracotes per a la seva incorporació a la base documental.
- Realització de la primera fase de la documentació de les monedes gregues trobades als jaciments de la península Ibèrica per a la seva incorporació a la base documental.
- Implantació d'una nova arquitectura de la base documental que permeti fer un tractament més eficient i disposar d'uns paràmetres de recerca més complexos i ràpids que els existents. A dia d'avui, la base documental està formada per 9.820 fitxes d'objectes grecs de la península Ibèrica, procedents de 2.064 contextos de 430 jaciments arqueològics i amb un suport gràfic de 11.444 imatges.
- Inici del projecte arqueomètric sobre les àmfores gregues del segle IV aC dins del projecte de recerca "El comerç grec al Mediterrani occidental al segle IV aC mitjançant les evidències de les produccions ceràmiques gregues: les àmfores", conjuntament amb l'ERAAUB de la Universitat de Barcelona.

– Participació en la publicació de les actes del Congrés "Homenatge al Dr. Alberto López Mullor. Estudis sobre ceràmica i arqueologia de l'arquitectura", celebrat a la Universitat Autònoma de Barcelona els dies 15 i 16 de maig de 2018 i organitzat per la Diputació de Barcelona, la UAB i el Museu d'Història de Barcelona.

– Incorporació en format PDF del llibre Art grec als museus i col·leccions de la península Ibèrica a la pàgina Publicacions del web del Centre (versió català/castellà i anglès/grec).

– Redacció del projecte museogràfic de l'exposició "Els mobles de l'antiga Grècia. Dels poemes homèrics a les impressores 3D".

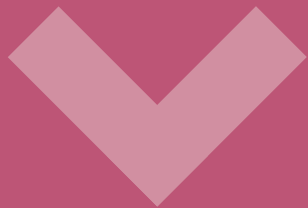
– Col·laboració en el VIII Concurs de Cultura Clàssica Odissea de caràcter estatal, a la Secció de Catalunya, a través de l'APLEC, concurs destinat a potenciar el coneixement de la cultura clàssica entre els alumnes de secundària i batxillerat de tot l'Estat.

– Col·laboració en l'organització de diverses activitats culturals amb la Comunitat Grega de Catalunya vinculades amb el patrimoni arqueològic grec de Catalunya.

Objectiu estratègic

6

Un museu que contribueix
decisivament al coneixement,
conservació i difusió del patrimoni
arqueològic català

El MAC conserva una de les col·leccions arqueològiques més importants de Catalunya, constituïda tant pels objectes conservats a les diverses reserves de la institució com pels mateixos jaciments i monuments que també gestiona. A més, el Museu també conserva i gestiona un important fons bibliogràfic, fotogràfic i documental, i des del 2014 coordina les tasques de documentació de les col·leccions arqueològiques de titularitat nacional que es conserven als Dipòsits Nacionals de Patrimoni de Cervera.

D'altra banda, el Museu constitueix un important centre de recerca arqueològica i, alhora, un important recurs de suport a la recerca i a la formació professional vinculada a l'arqueologia.

6.1. Recerca

Durant el 2019, des del MAC s'han desenvolupat tasques de recerca vinculades a trenta projectes: tretze han estat liderats per personal del museu, mentre que els disset restants han estat col·laboracions o participacions, com a part de l'equip investigador o de treball, en projectes coordinats des d'altres institucions (UB, UAB, UdG, UPF i l'ICAC.).

En el marc d'alguns d'aquests projectes liderats, s'han dut a terme treballs arqueològics d'excavació en els jaciments següents:

- Empúries (Alt Empordà), MAC Empúries. Actuació en l'àrea portuària grega dins el projecte quadriennal **Les àrees portuàries de l'antiga Empúries**, així com en l'insula 30 i la platja, en col·laboració amb l'Institut Alemany de Madrid.
- La Draga (Banyoles, Pla de l'Estant), MAC Barcelona i MAC Girona. Actuació al sector A del jaciment dins el projecte quadriennal **La Draga (Banyoles) i el procés de neolitització de les comarques de Girona**.
- Puig de Sant Andreu (Ullastret, Baix Empordà), MAC Ullastret. Finalització dels treballs de la 1a fase d'excavació del fossat.
- Olèrdola (Alt Penedès), MAC Olèrdola. Actuació en el barri de fora muralla del Pla dels Albats dins el projecte quadriennal **Ecclesiae, coemeteria et loci (saec. VIII-XI). Sancti Cirici de Colera, Sidilianum, Olerdola / Esglésies, cementiris i hàbitats (segles VIII a XI)**, així com en la torre iberoromana de la muralla d'Olèrdola.

– El Molí d'Espigol (Tornabous, l'Urgell), MAC Barcelona. Actuació en la porta d'accés oriental de la muralla de l'Ibèric Ple, dins el projecte quadriennal **El Molí d'Espigol, capital dels llergets**.

– Cova dels Fems (Ulldemolins, Priorat), MAC Barcelona. Primera campanya de delimitació del jaciment.

– Derelicta romà de Formigues 2 (Palamós/Palafrugell, Baix Empordà), MAC CASC. Actuació subaquàtica en el vaixell Formigues 2 dins el projecte quadriennal **Comerç, transport i xarxes de redistribució al Conventus Tarraconensis entre els segles I aC i II dC**.

Així mateix, s'han realitzat també prospeccions arqueològiques extensives en el marc del projecte **Cató a Catalunya. La batalla d'Empúries** (MAC Barcelona) en els municipis de l'Escala, Viladamat, Ventalló (Alt Empordà), Albons, Belcaire i Torroella de Montgrí (Baix Empordà).

D'altra banda, és rellevant destacar la vinculació del MAC com a soci institucional i del personal investigador de totes les seues en les accions col·laboratives i en xarxa dels següents grups de recerca de qualitat (Sistema Català de Recerca):

- Digital Technologies for Social Archaeology (**TEDAS**; 2017 SGR 243). IP: J.A. Barceló (UAB).
- Grup de Recerca en Prehistòria, Patrimoni Arqueològic i Antiguitat (**GREPPAA**; 2017 SGR 1688). IP: A. Ñaco (ICREA-UdG).

Excavacions arqueològiques al jaciment arqueològic de les Coves del Fem d'Ulldemolins (Priorat)

Les excavacions al jaciment de les Coves del Fem (Ulldemolins) són coordinades pel Museu d'Arqueologia de Catalunya, la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i el Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC-IMF, Barcelona).

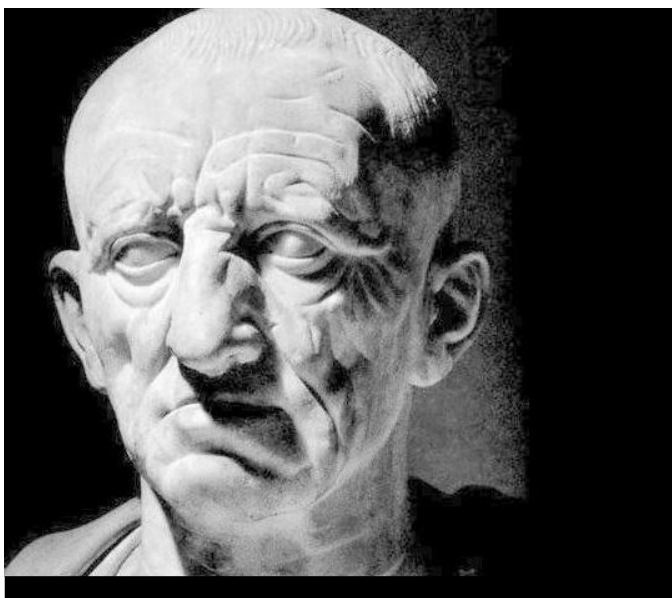
Les Coves del Fem corresponen a un abric localitzat a tocar del riu Montsant al seu pas pel municipi d'Ulldemolins. Els treballs precedents han permès documentar una àmplia estratigrafia que abasta des de moments finals del mesolític fins al neolític antic.

Durant la campanya de 2019 a les Coves del Fem s'ha dut a terme una intervenció que ha permès documentar diverses construccions dins de la cavitat, entre les quals cal destacar la descoberta d'una cabana d'una antiguitat d'uns 6700 any, que té associades diverses construccions, com fogars, fosses i elements que sostindrien la coberta feta amb materials vegetals.

Els materials arqueològics són molt abundants i sorprèn la conservació de la matèria orgànica, com la fusta dels pals que sostenien la coberta de la cabana o restes d'un cistell carbonitzat. D'altra banda, apareixen nombrosíssimes eines fetes de sílex, estris d'os i objectes d'ornament.

6.2. Difusió, suport a la recerca i formació

Campanya de prospecció arqueològica a l'Alt i Baix Empordà en el marc del projecte Cató a Hispània: la batalla d'Empúries.

Durant l'any 2019, els treballs desenvolupats en el marc del projecte Cató a Hispània: la batalla d'Empúries, dirigit pel Dr. Jordi Principal, conservador del MAC, s'han concretat en la realització d'una campanya de prospecció arqueològica (octubre) destinada a explorar emplaçaments específics definits en les fases precedents del projecte. Com a hipòtesi de treball, es plantejava que aquests indrets podrien ser punts d'observació i control territorial estratègic del bàndol iber, els quals caldria relacionar amb l'emplaçament ocult, però proper, del gruix de les forces iberes rebels.

L'àrea d'exploració va comprendre diferents elevacions i petites valls situades a la serra de Ventalló (Ventalló, Alt Empordà), Muntanya Gran i Palauborrell (Viladamat, Alt Empordà), i les Garrigues Grans (Garriguella, Baix Empordà).

Els resultats mostren una concentració d'assentaments en alçada en la part meridional de la serra de Ventalló i la Muntanya Gran, culturalment ibèrics, i que semblen respondre perfectament a la hipòtesi plantejada.

En relació amb l'activitat de difusió de la recerca durant el 2019, cal esmentar en primer lloc l'organització o la col·laboració del Museu en l'organització de vint-i-sis conferències i jornades divulgatives, a les quals han assistit un total de 1.846 persones. Cal destacar les trobades acadèmiques següents:

- Col·loqui **El gran canvi. Les primeres fundacions urbanes romanes**, organitzat en col·laboració amb la Universitat de Girona (UdG), celebrat al MAC Empúries els dies 27 i 28 de juny.
- Congrés **El Neolític Antic a Europa**, impulsat per la Institució Milà i Fontanals del CSIC, celebrat a Barcelona els dies 6 a 8 de novembre de 2019.

D'altra banda, cal fer esment també a la participació de diversos membres de l'equip del Museu en diferents congressos, jornades, seminaris o cicles de conferències celebrats al llarg de l'any tant a Catalunya com a l'Estat espanyol.

Pel que fa al rol d'instrument de suport a la recerca desenvolupat pel MAC, cal posar en relleu les **211 consultes i assessoraments** presencials atesos pel seu equip de conservadors i conservadores, vint-i-sis de les quals han estat peticions concretes d'estudi o documentació de les col·leccions i arxiu del Museu.

Finalment, en matèria de contribució del MAC a la formació de futurs arqueòlegs i arqueòlogues, cal esmentar el desenvolupament de dues activitats recurrents en el pla de treball anual del Museu des de fa molts anys:

- L'organització al MAC Empúries del **73è Curs d'Arqueologia d'Empúries**, entre els dies 7 i 27 de juliol.
- El programa d'acollida d'estudiants en pràctiques, en què, amb temporalitats diverses, han participat ... tant d'origen nacional com internacional.

6.3. Adquisició, documentació i gestió de col·leccions

73è Curs d'Arqueologia d'Empúries

La 73a edició d'aquest curs, adreçat a estudiants universitaris, s'ha organitzat entre els dies 7 i 27 de juliol de 2019, i hi han participat vint-i-set alumnes procedents de diverses universitats, catalanes i de la resta de l'Estat, a més de tres alumnes d'universitats europees (Milà, Sassari, Ruhr-Universität Bochum).

El tema monogràfic del curs ja estat Ports, navegació i comerç en època antiga, i s'emmarca en el projecte de recerca quadriennal entorn de les àrees portuàries de l'antiga Empúries. L'excavació realitzada amb els alumnes del curs novament s'ha localitzat al sector nord de la ciutat grega, l'anomenat barri portuari, amb l'objectiu de documentar la seqüència estratigràfica conservada per estudiar l'evolució d'aquest sector del nucli i la seva relació amb l'antic port.

A través de les diferents conferències programades durant el curs, s'ha tractat sobre les dinàmiques comercials en època antiga, les rutes de navegació i l'evolució i dinamització de les ciutats portuàries, i s'ha pres també com a exemple el cas del nucli emporità. Les conferències programades durant el 73è curs han estat impartides per l'equip d'arqueòlegs del MAC Empúries (P. Castanyer, M. Santos, J. Tremoleda) i per part dels professors convidats següents: J. Pinedo, S. Medas, X. Nieto, A. Cortés i J.M. Nolla.

Així mateix, s'han dut a terme diverses activitats complementàries, com un taller de prospecció arqueològica a càrrec de l'empresa SOT, i les visites al poblat ibèric d'Ullastret, a la Ciutadella de Roses i a la ciutat de Barcelona, amb les visites al Museu d'Història de la Ciutat i a la seu de Barcelona del Museu d'Arqueologia de Catalunya.

Els treballs d'inventari i documentació de col·leccions s'han desenvolupat a ritme diferent a les diverses seus del Museu, en funció de les característiques específiques de les col·leccions adscrites i dels recursos tècnics, humans i econòmics disponibles en cadascuna d'elles.

A la seu d'Empúries, el focus s'ha posat en la revisió de les fitxes migrades al Museum Plus i que presenten mancances d'informació o de documentació fotogràfica, així com en la correcció dels problemes detectats amb posterioritat a la migració al programari esmentat. En total, s'han revisat i completat 1.026 fitxes i s'han fet 72 noves altes al registre.

La revisió de fitxes ha constituït també el principal objectiu i línia de treball en matèria de documentació de la seu d'Ullastret. D'altra banda, s'han inscrit al registre seixanta noves altes de materials procedents d'arqueològiques recents.

A la seu d'Olèrdola, tota la col·lecció està actualment registrada amb un nivell alt de camps i dades omplerts i actualitzats. En conseqüència, actualment només es donen d'alta aquells objectes d'especial interès que es troben en les excavacions i les intervencions arqueològiques de l'any en curs o en decomisos a furtius (dues altes l'any 2019).

A la seu de Girona, els treballs de documentació s'han focalitzat també en la revisió de fitxes del registre, amb el resultat de 500 fitxes revisades i completades. A més, s'han inscrit o donat d'alta també vint-i-quatre fitxes noves.

Quant a la seu de Barcelona, s'ha continuat amb les línies de documentació encetades el 2014. D'una banda, s'han continuat els processos d'inventari i registre de les col·leccions d'objectes de metall conservades al centre. De l'altra, s'ha continuat treballant en l'ordenació, revisió i ampliació de les dades ja introduïdes. En total, la xifra de fitxes revisades i completades durant el 2019 ha estat de 1.013.

Finalment, per la seva importància, cal esmentar també altres dos actuacions en matèria de documentació i gestió de col·leccions, realitzades per la seu de Barcelona, que tenen un valor transversal per al conjunt del Museu:

— La finalització dels treballs dels camps "nom d'objecte"

6.4. Conservació i restauració

i "tècnica" del thesaurus per a la documentació de les col·leccions del Museu

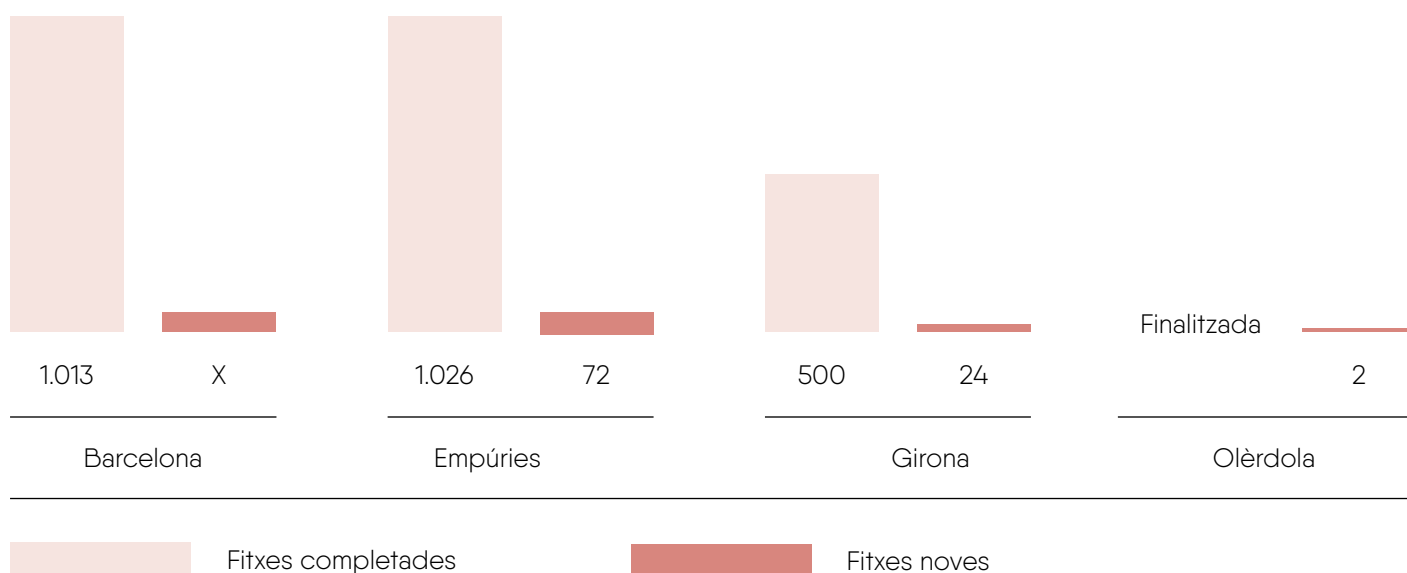
– La definició dels requisits tècnics per a la selecció d'un nou programari de gestió de col·leccions, actualment en fase d'estudi de viabilitat, en col·laboració amb l'Arqueoxarxa.

El MAC disposa actualment de dos laboratoris de restauració, a Barcelona i Girona, respectivament. A més, cal afegir-hi també les instal·lacions i els espais de conservació-restauració específics de què disposa el Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya (CASC) dins dels serveis i instal·lacions de la seu gironina del Museu. Els dos primers compten amb personal estable especialitzat (una conservadora-restauradora en plantilla per seu).

Sota la direcció de l'equip tècnic del Museu, durant el 2019 s'han realitzat 321 intervencions de conservació preventiva i restauració de béns mobles, 246 en els dos laboratoris del Museu a Barcelona i Girona, amb personal propi, i 75 intervencions encomanades a professionals externs, amb l'assessorament i el suport tècnic i econòmic del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya (CRBMC).

A més, el laboratori del CASC, amb el suport de professionals externs, ha realitzat també a l'entorn de 162 intervencions, amb objectes procedents de diversos derelictes excavats durant els últims anys.

Treballs d'inventari i documentació de les col·leccions

Restauració d'un conjunt d'objectes metàl·lics procedents del jaciment del Pla de l'Horta (Sarrià de Ter, Girona)

Amb motiu de l'exposició "De Villa Perfecta. Viure i treballar al Pla de l'Horta en època romana", es planteja la restauració d'un conjunt d'objectes metàl·lics, entre els quals trobem un parell de trespeus, una esquella, ganivets, un segell i una punta d'estendard.

L'anàlisi dels ferros ens permet identificar productes de corrosió, exfoliacions, esquerdes, fractures, i la presència de ions clorurs. En els bronzes el que trobem són capes heterogènies i deformants d'òxids i carbonats, i els ions clorurs que els aporten gran inestabilitat. El tractament d'estabilització efectuat als ferros ha consistit en immersions en una dissolució d'hidròxid sòdic al 2% en aigua desionitzada.

En el conjunt de bronzes s'han aplicat tècniques de neteja selectiva i tractaments químics específics, com el mètode B70, o tractaments puntuals mitjançant l'aplicació d'òxid de plata. Les neteges mecàniques s'han efectuat amb bisturí, ultrasons, micromotors o turbines, sota la lent d'augment, per eliminar els productes de corrosió que emmascaren la superfície original de l'objecte.

Restauració de panells amb reproducció de pintures rupestres

Amb motiu de l'exposició "Art Primer. Artistes de la prehistòria" s'han recuperat i exposat dues reproduccions de pintures rupestres del fons del MAC Barcelona: la Cova dels Moros al Cogul (218 x 163,5 cm), produïda per a l'Exposició Internacional de 1929, i la Cueva de la Vieja, a Alpera (269,5 x 162 cm), produïda per a l'exposició permanent de prehistòria als anys quaranta.

Es tracta de dos panells de gran format amb suport de guix i arpillera pintats a l'oli.

Atesa la fragilitat estructural del suport presentaven un clivellat estès i petites llacunes, sobretot localitzades a les vores. També presentaven perforacions de l'antiga subjecció a tot el perímetre i dipòsits de brutícia afavorits per la textura rugosa de la superfície.

El primer objectiu de la intervenció ha estat dotar de resistència estructural els plafons, per això s'han adherit sobre un panell de nuu d'abella. Posteriorment s'ha fet una neteja, consolidació i reintegració tant volumètrica com cromàtica de les llacunes.

D'altra banda, les actuacions de conservació preventiva i restauració de béns immobles gestionats pel Museu s'han desenvolupats als jaciments d'Empúries i Ullastret, i han comtat amb el suport tècnic i econòmic del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya (CRBMC).

Concretament, al MAC Empúries, els treballs més importants s'han concentrat a la Casa de l'Agathos Daimon i a la Cella Memoriae de la Neàpolis del jaciment.

Al seu torn, al MAC Ullastret, l'actuació més important desenvolupada ha estat la consolidació i restauració de diverses estructures ibèriques de l'antic oppidum ibèric de Sant Andreu d'Ullastret.

Finalment, en relació amb la problemàtica de la recerca, protecció, conservació i restauració de jaciments, cal esmentar també dues altres actuacions desenvolupades a la seu d'Empúries:

- La finalització dels estudis previs a la delimitació de l'entorn protegit del jaciment com a BCIN.
- El desenvolupament d'una nova base planimètrica d'aquest important espai arqueològic.

Treballs de consolidació/restauració a la ciutat ibèrica d'Ullastret

Durant l'any 2019 s'ha intervingut a la denominada zona 14 del Puig de Sant Andreu, un gran conjunt edilici de caràcter aristocràtic excavat entre els anys 1996 i 2010, amb una superfície superior als 800 m². En aquesta zona només s'havia actuat puntualment en la consolidació d'alguns coronaments de murs a finals dels anys noranta del segle passat. Es tracta d'un edifici excepcional en el context de la cultura ibèrica i la seva integració a l'itinerari arqueològic és una aspiració recurrent, recollida en el projecte d'estudi general de posada en valor del jaciment d'Ullastret redactat l'any 2015 per encàrrec de la DGPC.

La intervenció realitzada, promoguda i finançada pel MAC i el CRBMC constitueix una primera fase d'actuació en la qual els treballs de consolidació i restauració s'han centrat en les estructures constructives que presentaven un pitjor estat de conservació. En aquest sentit, les principals tasques desenvolupades han estat la neteja i tractament d'elements biològics (vegetació i microorganismes), la consolidació de pedres en risc de caiguda, el rejuntat de morters a les zones més degradades i la coronació d'alguns murs perimetrals. Així mateix, l'interior dels sectors que havien estat excavats per sota dels nivells de pavimentació han estat coberts amb tela antigerminant de gran gramatge i, amb mitjans mecànics i manuals, s'han reomplert amb terra fins a recuperar les cotes de circulació originals per tal de preservar i protegir els fonaments de les estructures construïdes.

6.5. Vigilància i protecció del patrimoni arqueològic subaquàtic

El MAC col·labora amb el Servei d'Arqueologia de la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya, i altres òrgans administratius estatals, en l'inventari, protecció, conservació i difusió del patrimoni arqueològic subaquàtic del país, a través del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya (CASC).

Amb aquest objectiu, a més de les activitats de recerca i restauració abans esmentades, el Centre també elabora anualment diversos informes destinats a la declaració d'espais d'interès arqueològic (EIA) i al peritatge d'objectes espoliats.

Durant el 2019, i sota la direcció de la seva responsable, el CASC ha elaborat **deu informes previs a la declaració d'espais d'interès arqueològic**, sempre a demanda del Servei d'Arqueologia de la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat.

Pel que fa als informes i peritatges relacionats amb l'espoli, s'ha col·laborat també en dos procediments de confiscació implementats pel SEPRONA de Girona i València, respectivament, i pels GEAS de l'Estartit.

Finalment, en l'àmbit de les immersions fetes en el lloc per tal de valorar les possibles restes localitzades o indicades per ciutadans que ho notifiquen a l'Administració, cal esmentar especialment tres actuacions, dues fetes a Torredembarra i una a l'Escala.

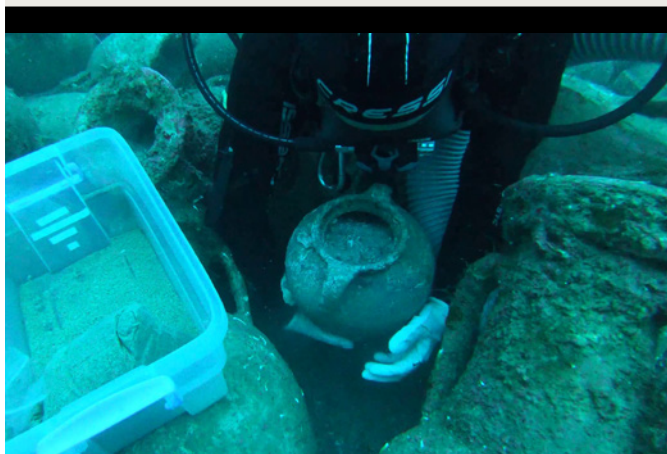
Excavació al vaixell romà Illes Formigues II

Durant el mes d'octubre de 2019 s'ha realitzat la tercera campanya d'excavació al derelict Illes Formigues II, enfonsat a finals del segle I aC, en època de l'emperador August, mentre transportava un carregament de salaons i salses de peix procedent de la Bètica. L'actuació s'emmarca en el projecte de recerca quadriennal del CASC: Comerç, transport i xarxes de redistribució al Conventus Tarraconensis entre els segles I aC i I aC.

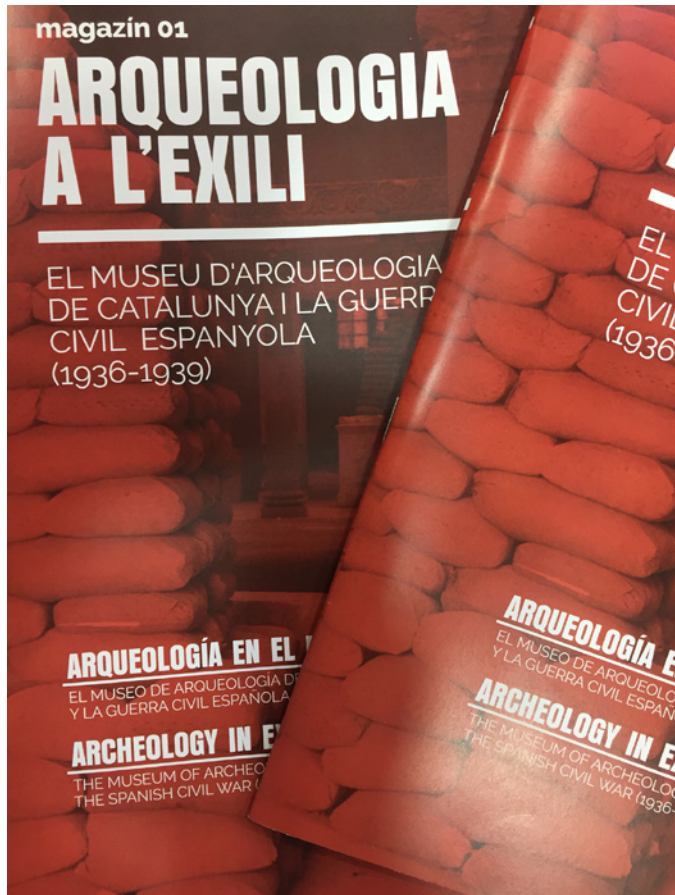
El hàndicap d'aquesta intervenció és la profunditat, atès que es troba a gairebé cinquanta metres, cosa que el converteix en el primer jaciment a la Península excavat amb metodologia científica a aquesta fondària.

Una de les novetats d'aquesta campanya és la documentació i extracció d'un gerreta de la tripulació que un cop al laboratori s'ha pogut determinar que contenia la mateixa salsa de peix que transportaven algunes de les àmfores del carregament, i que devia ser per al mateix consum dels tripulants del vaixell.

També s'han documentat i extret per al seu estudi dues àmfores de la tipologia Dressel 12, minoritàries en el conjunt del carregament. Inscripcions localitzades en aquestes àmfores en altres jaciments, a més de l'escàs percentatge que ocupa aquesta tipologia en el conjunt d'àmfores de salaons en els derelictes on la seva presència està documentada, indiquen l'ús de les Dressel 12 com a envàs de salses d'alta gama, és a dir, del famós garum.

6.6. Publicacions

Durant el 2019, el MAC ha editat tres publicacions:

- Magazine número 1 de les exposicions temporals del MAC a Barcelona, sobre “Arqueologia a l'exili. El MAC i la Guerra Civil espanyola (1936-1939)”, en col·laboració amb el Gabinet Tècnic del Departament de Cultura de la Generalitat.
- Número 22 de la revista Cypsela, coordinada per la seu del Museu a Girona.
- Monografia núm. 29 del MAC Girona La vil·la romana del Pla de l'Horta (Sarrià de Ter) i el suburbium de Gerunda com a espai residencial i productiu.

6.7. Homenatge institucional als treballadors i treballadores del MAC i a totes les persones que durant la Guerra Civil espanyola de 1936-1939 lluitaren per la conservació i protecció del patrimoni arqueològic català

Dins del marc del programa de commemoracions del 90è aniversari de l'acabament de la Guerra Civil espanyola (1936-1939), i com a cloenda de l'exposició temporal “Arqueologia a l'exili. El MAC i la Guerra Civil espanyola (1936-1939)”, el MAC i el Memorial Democràtic han organitzat, el dia 16 de desembre, un acte d'homenatge al Sr. Pere Bosch Gimpera (1891-1974), impulsor i primer director del MAC (1932-1939), als treballadors i treballadores del Museu i a totes les persones que durant la Guerra Civil espanyola de 1936-1939 lluitaren per la conservació i protecció del patrimoni arqueològic català. L'acte s'ha celebrat a la seu central del Museu a Barcelona, i ha comportat la descoberta en el vestíbul d'una placa commemorativa. D'aquesta manera, el Museu s'integra dins la Xarxa d'Espais de Memòria Democràtica impulsada pel Memorial Democràtic.

Objectiu estratègic

7

Un museu més eficient,
transparent i sostenible

La millora de l'organització i els processos de treball del Museu i, alhora, el foment de les mesures que contribueixin a afavorir l'augment de la seva eficiència i sostenibilitat, tant de l'àmbit econòmic com mediambiental, han constituït també dos àmbits de reflexió i actuació del Museu durant el 2019.

Amb aquest objectiu, l'actuació més important ha estat, sens dubte, el procés d'elaboració del nou marc estratègic del Museu per als propers cinc anys, l'anomenada Estratègia MAC 2025.

D'altra banda, cal fer esment del procés de creació de diversos grups de treball transversals entre les seves diverses seus, destinats a construir polítiques i programes d'acció més coherents i eficients en el conjunt del Museu i a reforçar l'impacte de la feina que s'hi desenvolupa.

Finalment, cal esmentar també un seguit d'actuacions de planificació estratègica específica i/o d'ampliació de l'equip humà implementades en algunes de les seus del Museu.

7.1. Estratègia MAC 2025

L'elaboració d'un pla estratègic, que estableixi la visió, els objectius estratègics i operatius, i el conjunt de programes i accions clau que han d'orientar, inspirar i guiar la vida i l'activitat del MAC per als propers cinc anys, en el seu conjunt i per a cadascuna de les seus, ha constituït un àmbit de treball central en la vida del Museu, que ha implicat tot l'equip directiu i tècnic. Cal assenyalar, però, que la tasca es va començar durant el darrer trimestre del 2018, tan aviat com es va fer el relleu en la direcció del Museu.

Concretament, durant el 2019, s'ha treballat en dos processos paral·lels: d'una banda, s'ha fet una primera anàlisi DAFO, des de la perspectiva de totes les seus, en què han participat tots els responsables. De l'altra, i sobre la base d'aquesta anàlisi, des de la direcció del centre s'ha proposat un primer esborrany de visió, objectius estratègics i objectius operatius per al conjunt del Museu i per a un horitzó de cinc anys.

L'anàlisi DAFO ha estat acompanyada també d'una anàlisi retrospectiva de dades econòmiques, d'evolució de la plantilla i dels visitants i usuaris del Museu per al període 2008-2018, feta per una consultora externa,

proporcionada pel Servei de Museus i de Protecció de Béns Mobles del Departament de Cultura de la Generalitat.

L'esborrany de pla estratègic elaborat ha estat presentat tant a la direcció de l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural com a la Direcció General del Patrimoni Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat. D'altra banda, atès el caràcter de museu nacional que té el MAC, el document s'ha posat en coneixement de la Junta de Museus de Catalunya, el 21 de novembre de 2019, en ocasió de la compareixença anual que la direcció del Museu ha de fer davant aquest organisme per rendir compte de l'activitat i la situació general del centre.

Tot i no haver estat encara contrastat amb els diversos grups de stakeholders previstos en el pla de treball i d'estar encara pendent de l'aprovació definitiva per part dels òrgans de tutela del centre, la visió i els principals objectius estratègics i operatius que es defineixen en el document s'han començat a implementar i han constituït el marc conceptual a partir del qual s'ha elaborat el pla operatiu anual i el pressupost 2019 del Museu, respectivament.

7.2. Grups de treball transversals

L'actual estructura organitzativa del MAC, heretada del procés de la seva creació durant els anys noranta del segle XX, i les modificacions fetes a causa de la integració del Museu en l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural l'any 2014 dificulten la definició i la implementació de polítiques i programes d'abast global o transversal al conjunt de la institució, i en projecten una visió atomitzada.

Davant de la dificultat, administrativa i econòmica, d'aconseguir l'aprovació d'un nou organigrama del Museu que institueixi àrees de treball i de responsabilitat transversals a les diverses seus que el configuren, l'actual direcció ha optat per promoure la constitució de comissions específiques de tècnics per als diversos àmbits d'activitat museística. La missió d'aquestes comissions és proposar polítiques i criteris d'actuació global en l'àmbit funcional assignat i coordinar-ne el desenvolupament i l'avaluació, sota el control últim del

Consell de Direcció del centre, constituït per la direcció i els diversos responsables del funcionament i la gestió de cadascuna de les seus.

Amb aquest objectiu, durant el 2019, s'han constituït i han començat a treballar dues comissions, la Comissió de Comunicació i Màrqueting i la Comissió d'Acció Cultural i Educativa, que es reuneixen amb una periodicitat mensual. La creació d'aquestes comissions ha tingut un impacte altament positiu en el funcionament del Museu, ja que ha facilitat els processos de presa de decisió de la direcció, la confecció i difusió dels programes i de l'oferta educativa i cultural del Museu, i l'aplicació d'una estratègia de discurs i d'imatge corporativa global i unívoca, que, sovint, ha repercutit també positivament, per economia d'escala, en els costos de determinats encàrrecs de serveis a professionals externs.

7.3. Accions de planificació estratègica complementàries a les seus del Museu

El treball de planificació estratègica general en el conjunt del Museu ha tingut també una concreció en cadascuna de les seus, que, en alguns casos, han desenvolupat accions de planificació estratègica complementàries del pla estratègic general i, alhora, matrius d'altres documents o projectes tècnics específics, de creació o impuls de grups de treball temàtics o de comissions consultives de prospecció i orientació.

Concretament, per la seva incidència en l'orientació futura del projecte estratègic, no tan sols de les seus implicades, sinó del conjunt del MAC, cal fer esment de tres accions desenvolupades durant el 2019:

- La constitució del Consell Assessor i Grup de Contrast del Pla director del MAC Girona 2030, integrat per diverses personalitats i experts del món museístic, patrimonial, educatiu i turístic, de la ciutat i del país.
- L'elaboració de l'avantprojecte de Pla director del MAC Empúries 2030, centrat en la planificació i desenvolupament dels projectes de planificació arquitectònica i urbanística del jaciment.

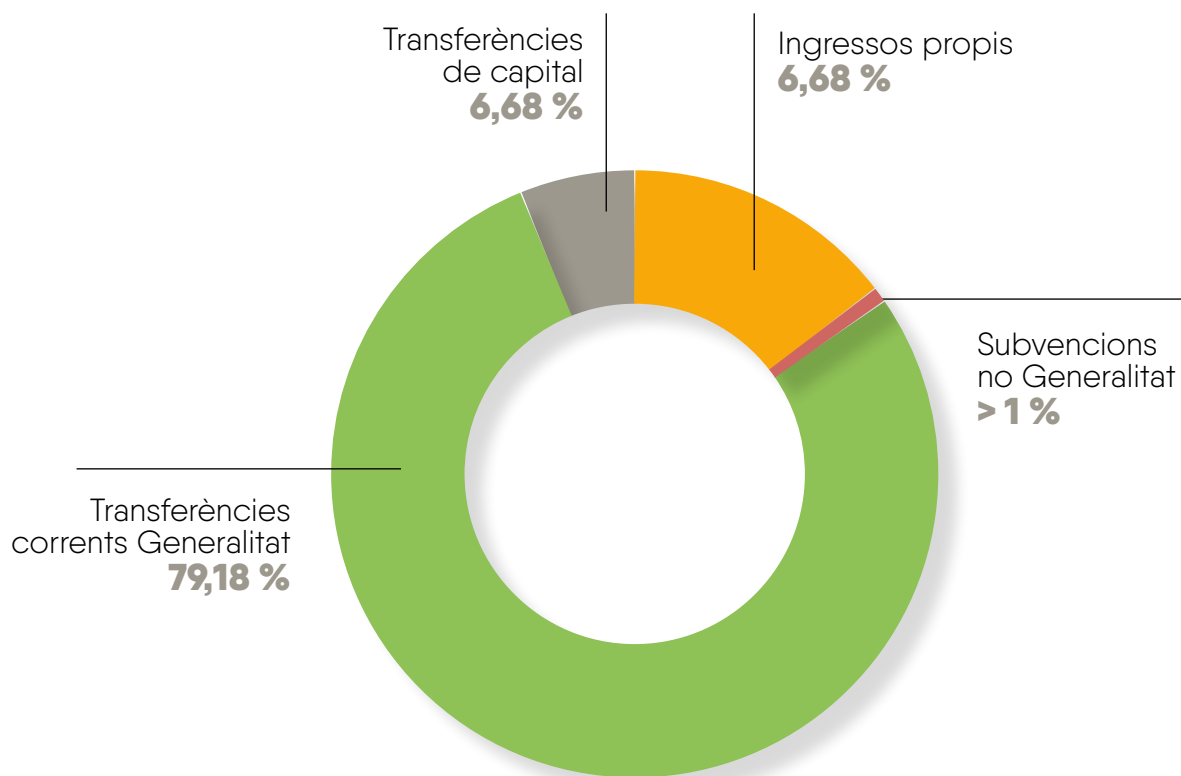
- La constitució del grup de treball de directors i directores de les institucions museístiques i culturals de la muntanya de Montjuïc, on s'ubica la seu central del Museu, que es configura com una plataforma de debat de problemes i projectes d'interès comú a totes les institucions que hi participen i, alhora, com un grup de treball col·laboratiu amb l'Administració municipal de la ciutat de Barcelona.

Marc economico- financer Quadre resum

Ingressos

Ingressos per capítols

Total ingressos

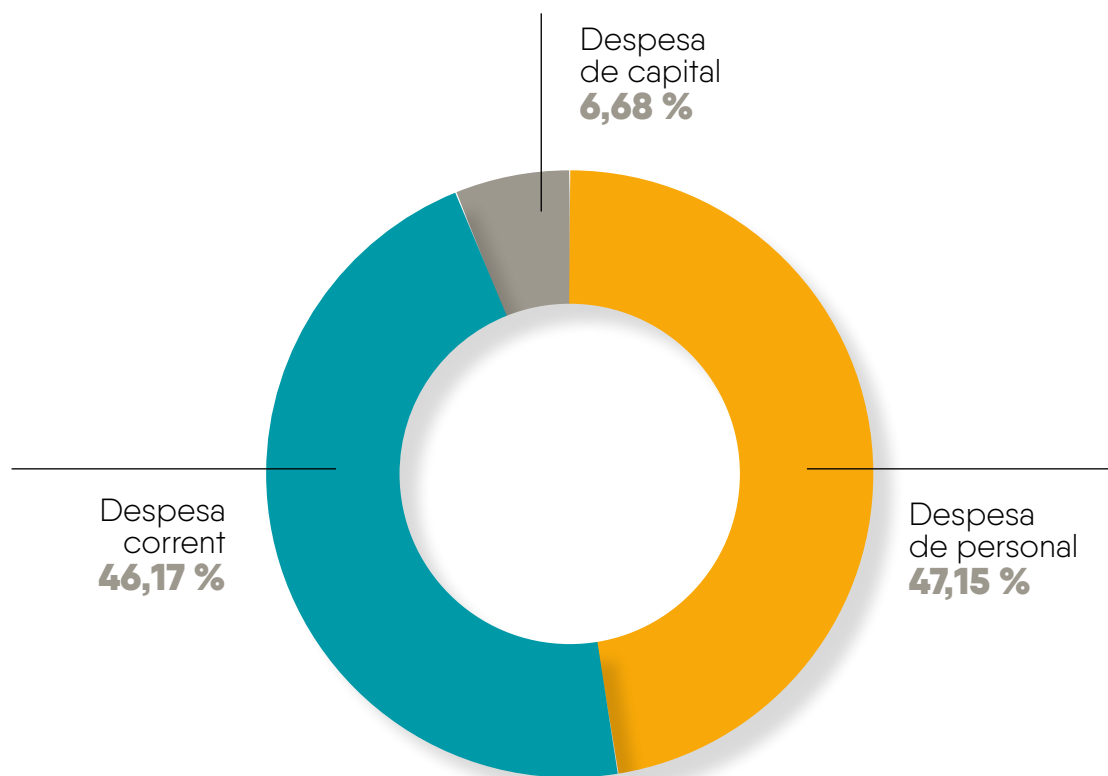
5.006.033,01 €

	CAPÍTOL 3. INGRESSOS PROPIS	CAPÍTOL 4. SUBVENCIONS NO GENERALITAT	CAPÍTOL 4. TRANSFERÈNCIES CORRENTS GENERALITAT	CAPÍTOL 7. TRANSFERÈNCIES CAPITAL GENERALITAT	TOTAL INGRÉS
Arqueoxarxa			85.719,78		85.719,78
CASC	3.319,80		154.398,86		157.718,66
CIG			2.404,65		2.404,65
Empúries	456.422,32	12.642,75	920.051,76	204.046,57	1.593.163,40
MAC Bcn museu	79.670,23		1.679.463,52	98.080,84	1.857.214,59
MAC Girona	50.117,94	3.410,58	573.116,98	18.008,53	644.654,03
Olèrdola	20.921,32		150.350,45		171.271,77
Ullastret	78.212,19	2.340,00	277.962,89	14.084,50	372.599,58
Xarxa Territorial Girona			121.286,55		121.286,55
Total general	688.663,80	18.393,33	3.964.755,44	334.220,44	5.006.033,01

Despesa

Despesa per capítols

Total despesa

5.006.033,01 €

	CAPÍTOL 1. DESPESA DE PERSONAL	CAPÍTOL 2. DESPESA CORRENT	CAPÍTOL 6. DESPESA DE CAPITAL	TOTAL DESPESA
Arqueoxarxa		85.719,78		85.719,78
CASC	27.698,08	130.020,58		157.718,66
CIG		2.404,65		2.404,65
Empúries	730.940,79	658.176,04	204.046,57	1.593.163,40
MAC Bcn museu	966.873,11	792.260,64	98.080,84	1.857.214,59
MAC Girona	352.952,86	273.692,64	18.008,53	644.654,03
Olèrdola	96.143,92	75.127,85		171.271,77
Ullastret	186.078,11	172.436,97	14.084,50	372.599,58
Xarxa Territorial Girona		121.286,55		121.286,55
Total general	2.360.686,87	2.311.125,70	334.220,44	5.006.033,01

museu d'arqueologia de catalunya

EDICIÓ

Joan Muñoz

TEXTOS

INTRODUCCIÓ

Jusèp Boya

MAC BARCELONA

Àngels Casanovas

Agnès Lupión

Conrad Mateo

Núria Molist

Isabel Moreno

Joan Muñoz

Antoni Palomo

Jordi Principal

Carme Rovira

MAC EMPÚRIES

Marta Santos

MAC GIRONA

Ramon Buxó

MAC OLÈRDOLA

Núria Molist

MAC ULLASTRET

Gabriel de Prado

MAC CASC

Rut Geli

IBERIA GRAECA

Xavier Aquilué

COOPERACIÓ I ACCIÓ TERRITORIAL

**Arqueoxarxa, Ruta dels
ibers**

i Ruta de l'art rupestre

Anna Garrido

MAQUETACIÓ

Xavier Solé

CORRECCIÓ DE TEXTOS

Míriam Salvatierra

On l'arqueologia explica, qüestiona,
sorprèn i emociona

mac

**museu d'arqueologia
de catalunya**

un museu, cinc seus

mac.cat

Passeig de Santa Madrona, 39-41
Parc de Montjuïc
08038 Barcelona
Tel. 93 423 21 49
infomac@gencat.cat

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Museu d'Arqueologia
de Catalunya